

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Studium humanitní vzdělanosti

Petra Kopalová

**Čínská medicína v českém prostředí
v reflexi pacientů**

Bakalářská práce

Praha 2009

Vypracovala: **Petra Kopalová**

Vedoucí práce: **PhDr. Eva Křížová, PhD.**

Anotace

Bakalářská práce „Čínská medicína v českém prostředí v reflexi pacientů“ se zabývá tím, jak čeští pacienti hodnotí působení čínské medicíny. V teoretické části popisuje kulturně-historické pozadí a filosofické koncepty jak tradiční čínské, tak moderní „západní“ vědecké medicíny. Rovněž zjišťuje podmínky a pravidla, za nichž je čínská medicína u nás provozována. V empirické části analyzuje zkušenosti a názory pacientů, užívajících čínskou medicínu. Zaměřuje se na to, za jakých okolností k využívání čínské medicíny dochází, jaká je motivace pacientů k léčbě. Dále zjišťuje, jaký význam mají filosofické koncepty tradiční čínské medicíny pro české uživatele, jak čeští pacienti hodnotí efekty léčby a zda je léčba pouze součástí péče o zdraví nebo je složkou širšího životního způsobu pacientů.

Annotation

Bachelor thesis “Chinese Medicine under the Czech Conditions from the Patient’s View” deals with the question of patients’ evaluation of the Chinese Medicine treatment. In the theoretical part there are the culture-historical background and philosophic concepts both of the Chinese medicine and modern “western” scientific medicine described. It ascertains the patient’s experiences and opinions, who are the users of the Chinese Medicine. It focuses on the conditions, which are significant for using the Chinese Medicine treatment and on the patient’s motivation. It also ascertains, what meaning the philosophic concepts of the Chinese medicine for the Czech users have, how do the Czech patients evaluate the results of the treatment and if the treatment plays a part of the care of health or represents a part of wider patients’ lifestyle.

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 25. června 2009

.....

Petra Kopalová

Poděkování

Děkuji PhDr. Evě Křížové, PhD. za odborné vedení mé bakalářské práce.

Mé poděkování patří také MUDr. Ludmile Bendové za její cenné rady a připomínky.

Obsah

I. TEORETICKÁ ČÁST	9
ÚVOD	9
1. ČÍNA	11
1.1 „SEZNÁMENÍ“ S ČÍNOU	11
1.2 HISTORICKÝ A KULTURNÍ VÝVOJ	11
1.3 ČÍŇANÉ U NÁS	12
2. HISTORICKÉ POZADÍ TRADIČNÍ ČÍNSKÉ MEDICÍNY	13
2.1 NADČASOVÁ MEDICÍNA	13
2.2 NEJSTARŠÍ DĚJINY ČÍNSKÉ MEDICÍNY	14
2.3 LÉKAŘSTVÍ VE STŘEDOVĚKÉ ČÍNĚ	15
2.4 TRADIČNÍ ČÍNSKÁ MEDICÍNA VE 20. STOLETÍ	16
3. FILOSOFICKÁ PODSTATA TRADIČNÍ ČÍNSKÉ MEDICÍNY	17
3.1 HLAVNÍ NÁBOŽENSKÉ SMĚRY V ČÍNĚ	17
3.2 MYŠLENKOVÝ ZÁKLAD TRADIČNÍ ČÍNSKÉ MEDICÍNY	17
3.3 CO JE TAOISMUS?	17
3.4 PRINCIPY JIN-JANG	19
3.5 ČCHI	19
3.6 TAOISTICKÉ PŘEDSTAVY O LIDSKÉM TĚLE	19
4. TRADIČNÍ ČÍNSKÁ MEDICÍNA JAKOŽTO SPECIFICKÝ LÉČEBNÝ SYSTÉM	20
4.1 CHARAKTERISTIKA ČÍNSKÉ MEDICÍNY	20
4.2 CELOSTNÍ PŘÍSTUP	21
4.2.1 <i>Lidské tělo jako propojený celek</i>	21
4.2.2 <i>Člověk jako jednotný celek s přírodou</i>	22
4.3 DIAGNOSTICKÁ METODA ČÍNSKÉ MEDICÍNY	22
4.4 LÉČEBNÉ METODY ČÍNSKÉ MEDICÍNY	24
4.4.1 <i>Fytoterapie (bylinná léčba)</i>	24
4.4.2 <i>Dietoterapie (léčba výživou)</i>	25
4.4.3 <i>Akupunktura</i>	25
4.4.4 <i>Léčebné masáže</i>	26

4.4.5 Čínská dechová cvičení (čchi-kung, qi-gong)	27
5. ZÁPADNÍ MEDICÍNA	28
5.1 DĚJINY ZÁPADNÍHO LÉKAŘSTVÍ	28
5.1.1 Lékařství starověkého Řecka a Říma	28
5.1.2 Lékařství ve středověku	29
5.1.3 Poznání lidského těla v období renesance	29
5.1.4 Nástup „vědecké“ medicíny	30
5.1.5 Technicky vyspělá medicína	31
5.2 VĚDECKÝ PŘÍSTUP ZÁPADNÍHO LÉKAŘSTVÍ, MEDICÍNA ZALOŽENÁ NA DŮKAZECH	31
5.3 LIDSKÉ TĚLO V CENTRU POZORNOSTI, NEMOC JAKO ODDĚLENÁ ENTITA	31
6. TRADIČNÍ AKUPUNKTURA Z POHLEDU VĚDY	32
6.1 „IRACIONÁLNÍ“ POVAHA TRADIČNÍ AKUPUNKTURY	32
6.2 OTÁZKA ÚČINNOSTI TRADIČNÍ AKUPUNKTURY	32
6.3 POUŽITÍ AKUPUNKTURY V SOUČASNÉM LÉKAŘSTVÍ.....	33
7. TRADIČNÍ ČÍNSKÁ MEDICÍNA V ZÁPADNÍM SVĚTĚ	34
7.1 KRITIKA VĚDECKÉ MEDICÍNY A CELOSVĚTOVÝ ROZMACH ALTERNATIVNÍHO LÉKAŘSTVÍ	34
7.2 PŘÍČINY MIMOŘÁDNÉHO ROZMACHU ALTERNATIVNÍ MEDICÍNY V ČR ..	35
7.3 MOŽNOSTI POSKYTOVÁNÍ ALTERNATIVNÍCH METOD MEDICÍNY V RÁMCI ČESKÉ LEGISLATIVY	36
II. EMPIRICKÁ ČÁST	37
8. VYMEZENÍ CÍLE VÝZKUMU	37
8.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	38
8.1.1 Základní výzkumná otázka	38
8.1.2 Odvozené výzkumné otázky	38
9. FORMULACE VÝZKUMNÝCH HYPOTÉZ	38
10. OPERACIONALIZACE	39
11. METODA VÝZKUMU	40
11.1 SBĚR DAT	40
11.2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO VZORKU	40
12. ANALÝZA DAT A JEJICH INTERPRETACE	41
12.1 „PŘÍBĚH“ ZDRAVOTNÍCH POTÍŽÍ PACIENTŮ	41

12.1.1 Zdravotní potíže, s nimiž se pacienti čínskou medicínou léčí a jak dlouho je mají	41
12.1.2 Léčba zdravotních potíží respondentů v minulosti a v současnosti	42
12.1.3 Předchozí zkušenost pacientů s léčbou čínskou či jinou alternativní medicínou při léčbě jiných zdravotních potíží	43
12.2 LÉČBA ČÍNSKOU MEDICÍNOU Z HLEDISKA PACIENTŮ	43
12.2.1 „Charakteristika“ léčby pacientů v centru tradiční čínské medicíny	43
12.2.2 Které z léčebných metod čínské medicíny pacienti hodnotí jako nejúčinnější	44
12.2.3 Hodnocení léčby a „míra naplnění“ očekávání pacientů	44
12.3 MOTIVACE PACIENTŮ K LÉČBĚ ČÍNSKOU MEDICÍNOU	45
12.3.1 Na základě čeho pacienti vyhledali léčbu čínskou medicínou	45
12.3.2 Z jakých důvodů se pacienti čínskou medicínou léčí	45
12.4 ČÍNSKÁ MEDICÍNA V RÁMCI „ŽIVOTNÍHO STYLU A POSTOJE“ PACIENTŮ	46
12.5 ZNALOST ZÁKLADNÍCH POJMŮ ČÍNSKÉ MEDICÍNY A POVĚDOMÍ O JEJICH VÝZNAMU	48
13. ZÁVĚR	50
14. SEZNAM LITERATURY	52
15. SEZNAMY PŘÍLOH	54
15.1 SEZNAM TABULEK.....	54
15.2 SEZNAM GRAFŮ	55
16. PŘÍLOHY	56
16.1 TABULKY	56
16.2 GRAFY	63
16.3 DOTAZNÍK	69

I. TEORETICKÁ ČÁST

Úvod

Medicína má pro lidstvo odjakživa neobyčejný význam, neboť má jedinečnou schopnost uzdravovat, tj. zmírňovat či zcela odstranit utrpení nemocných. Její schopnost léčit se v průběhu věků zdokonalovala a dosahuje stále větších a větších úspěchů. Pokrok v medicíně a ve vědě za uplynulá dvě století je ohromující a současná technická medicína je schopna lidem nabídnout daleko širší možnosti než tomu bylo v minulých tisíciletích. Díky očkování již lidé neumírají na nemoci jako je např. zápal plic, tuberkulóza, neštovice nebo záškrť, které si ještě na počátku 20. století vyžádaly miliony obětí. K úspěšné léčbě infekčních stavů se dnes již běžně používají antibiotika, diabetes je možno léčit inzulínem, rentgenové paprsky umožňují lékařům zobrazit tvrdé tkáně uvnitř těla a chirurgie dokáže nahradit opotřebovaný kyčelní kloub umělým implantátem. Díky vyspělé lékařské technologii lze provést dialýzu krve, transplantaci vnitřních orgánů či laserové odstranění šedého zákalu. Toto je pouze zlomek z výčtu úspěchů moderní medicíny, jejíž pokrok směřuje stále kupředu.

Na jedné straně jsme zdraví jako nikdy předtím, žijeme stále déle, na druhé straně však pociťujeme čím dál tím více obav ohledně svého zdraví, nejistotu a strach ze smrti. Během 19. a 20. století se průměrná délka života více než zdvojnásobila, díky pokroku v medicíně je dnes smrt daleko méně nahodilá a nepředvídatelná. Smrtelná onemocnění se posuzují ve vztahu ke konkrétním lidem, kteří za ně nesou zodpovědnost. Např. anomální sexuální chování může vést k onemocnění AIDS či nadměrné kouření cigaret k rakovině plic. Smrt již není běžnou součástí našich životů, pohlížíme na ni jako na vzácnou a vzdálenou událost. S prodlužováním lidského věku je však spojen vyšší výskyt chronických onemocnění, narůstá počet tzv. civilizačních chorob a úrazů. Média nás den co den informují o neuvěřitelných možnostech současné medicíny, zároveň však v nás živí pocit ohrožení ze všech stran. Zdraví se stává stále vyšší hodnotou a požadavky na jeho zajištění jsou stále větší. Pacienti vyžadují kvalitní a dostupnou zdravotní péči, která však není stoprocentní, vzhledem k nedostatku finančních prostředků ve zdravotnictví. Jen velmi málo lidí si je dnes zcela jisto kvalitou a efektivitou zdravotnického systému, trpíme nedůvěrou vůči lékařům a jejich schopnostem.

Moderní medicína se stala synonymem velmi složité infrastruktury, medicínsko-průmyslového komplexu, do nějž putují obrovské sumy peněz. Na pacienty se dnes nejčastěji pohlíží skrze milionové částky, s nimiž musejí počítat všechny moderní společnosti.

Nemocnice se staly „továrnami na zdraví“, pacient je pouhým číslem ve statistice, v lepším případě „zlomenou nohou na pokoji číslo 5“. Toto odlidštění, odosobnění vztahu mezi pacientem a lékařem, přílišná technizace, chemizace, prudce stoupající nákladnost moderní terapie a nesplnění nadějí vlivem její nevhodné popularizace jsou hlavní nedostatky, jež jsou současné oficiální, vědecké medicíně ze strany pacientů vytýkány. Jedním z paradoxů moderní medicíny je rovněž skutečnost, že ačkoliv dosahuje skvělých úspěchů v léčbě akutních onemocnění, v případě chronických onemocnění často dokáže pouze zmírnit některé příznaky. Z výše uvedených důvodů řada lidí vyhledává jiné, alternativní způsoby léčby, které léčí celkově, přirozenými prostředky a mnohdy úspěšněji.

Alternativní (nekonvenční) medicína zahrnuje širokou škálu diagnostických a léčebných metod, z nichž některé jsou velmi staré, starší než klasické lékařství a jiné byly vytvořeny uměle v nedávné době. Většinu veřejnosti přitahují svou novostí, často exotičností, módností metod a nadějí na vytvoření „nové“, lepší medicíny. Během posledních desetiletí 20. století se zájem o alternativní lékařství rapidně zvýšil a to především ve vyspělých státech Evropy a v Americe. To platí i pro tradiční čínskou medicínu, jejíž obliba od roku 1989 roste i v českém prostředí.

Tradiční čínská medicína se u nás institucionalizovala v podobě soukromých ordinací léčitelů, v jejichž řadách působí nejen Češi, ale i Číňané. Mezi laickou veřejností je čínská medicína známá především v podobě svých jednotlivých praktických disciplín (akupunktura, bylinná léčba, masáže atd.), avšak její teoretický základ, na němž jsou všechny tyto disciplíny založeny, je pro širokou veřejnost něčím neznámým. Lidé mnohdy nahlízejí na čínskou medicínu jako na produkt primitivního myšlení či magie a přistupují k ní s nedůvěrou. Přesto si praktici čínské medicíny nemohou stěžovat na nedostatečnou klientelu, ba naopak. Popularita čínského lékařství u nás stoupá a jisté procento české populace má s čínskou medicínou vlastní zkušenost.

Cílem této práce je zjistit, co pacienti, kteří se čínskou medicínou u nás léčí, k léčbě přivedlo a přispět tak k poznání motivace pacientů pro využití komplementární zdravotní péče se zaměřením na čínskou medicínu. Budu zjišťovat, s jakými zdravotními potížemi se pacienti takto léčí a s kterými léčebnými metodami čínské medicíny mají zkušenost. Rovněž mne bude zajímat jejich povědomí o významu základních pojmů, s nimiž čínská medicína pracuje a nakolik jsou pro ně významné při jejím využívání. Budu se pacientů ptát, jak čínskou medicínu hodnotí a také mne bude zajímat, jak čínská medicína působí ve zcela odlišném kulturním a historickém prostředí.

1. Čína

1.1 „Seznámení“ s Čínou

Čína, ležící ve východní části euroasijského kontinentu, představuje třetí největší a co do počtu obyvatel nejlidnatější zemi na světě. Má bohatou a dlouhou historii, z níž lze upozornit na řadu významných starých dynastií, ale i na bouřlivý vývoj v novodobých dějinách země. Je proslulá vynálezem porcelánu, papíru, hedvábí, kompasu a střelného prachu. Snad každý si v souvislosti s Čínou vybaví Velkou čínskou zeď, stavbu, která je jako jediná na Zemi viditelná z vesmíru.

1.2 Historický a kulturní vývoj

Dějiny čínského národa jsou dlouhé několik tisíciletí. Počátky formování prvních států spadají do 1. pol. 2. tisíciletí – v oblastech kolem řek Chuang–che a Jang–c‘–ťiang. Po vzniku mnoha států a vystřídání dynastií Sia (pololegendární), Šang a Čou (panovníci této dynastie ospravedlňovali svou vládu na základě tzv. Mandátu nebes, vyššího příkazu, který dodnes zůstává v povědomí Číňanů), je významným mezníkem rok 221 př. n. l., kdy byla země sjednocena dynastií Čchin (221 – 226 př. n. l.). Za vlády této dynastie začalo propojování krátkých hraničních zdi bývalých států do jediné, dnes známé pod názvem Velká čínská zeď nebo též Dlouhá zeď (Obuchová 1999, str. 54). Po dynastii Čchin nastupuje dynastie Chan (206 př. n. l. – 220 n. l.), za jejíž vlády vznikl systém tzv. císařských zkoušek, jejichž absolventi byli jmenováni do vysokých státních úřadů, což vedlo ke vzniku mocné sociální skupiny – byrokracie. Nejvýznamnějším objevem této doby byl papír z rostlinných vláken, rozvíjí se hedvábnictví. Za vlády dynastie Chan nastal značný územní rozmach Číny a na západě byla v podstatě zformována dnešní podoba hranic. Skrze Hedvábnou stezku byla Čína ve spojení se západním světem. V následujícím období dochází k rozpadu říše, která je sjednocena až dynastií Suej (581 – 618 n. l.). Za vlády dynastie Tchang (618 – 907 n. l.) se Čína stává nejmocnějším impériem světa, probíhá začleňování jižních oblastí. Vývoj čínské kultury (poezie, malířství, keramiky) dosahuje především v 8. století svého vrcholu. Vzniká první tištěná kniha, dobrým vývozním artiklem se stává bílý porcelán. Koncem 9. století se říše rozpadá na malé soupeřící státy, nastává období „Pěti dynastií a deseti království“. Čínské území sjednocuje dynastie Sung (960 – 1279 n. l.), která dosahuje značného kulturního rozkvětu. Vyrábí se první modrobílý porcelán, je vynalezen střelný prach. Kompas, známý už počátkem dynastie Chan, je vylepšen a doplněn umělým magnetkem. Následuje vláda mongolské dynastie Jüan (1279 – 1368 n. l.), kdy Číňané ztrácejí politický vliv. Byl zrušen

system státních zkoušek a omezen přístup Číňanů k státním úřadům. Z dlouhodobého hlediska nebyli Mongolové schopni spravovat tak vysoce vyspělou agrární zemi a stát chudl (Obuchová 1999, str. 66). O obnovu čínské státnosti a hospodářství se postarala dynastie Ming (1368 – 1644 n. l.), z jejíž doby pochází mnoho kulturních památek, např. Zakázané město (císařský palácový komplex) a taoistický Chrám nebes v Pekingu. Poslední vládnoucí dynastií byla mandžuská dynastie Čching (1644 – 1911 n. l.), která tvrdě prosazovala konfucianství jako oficiální nauku. Konzervativní vláda, s cílem zachovat stávající strukturu společnosti, uzavřela říši vůči okolnímu světu a jeho novinkám, což vedlo ke všeobecnému úpadku, zatímco ostatní svět prodělával prudký rozvoj.

Za počátek moderních dějin lze považovat rok 1911, kdy byla zrušena monarchie a ustavena Čínská republika, v jejímž čele stál socialista Sunjatsen. O deset let později byla založena Komunistická strana Číny, zpočátku spolupracující s nacionalistickou stranou Kuomintang. V roce 1928 se podařilo předákovi Kuomintangu, generálu Čankajškovi, sjednotit celou Čínu pod svou vládou. V roce 1935 získal vedoucí pozici v komunistické straně Mao Ce-tung. Po 2. světové válce se v občanské válce utkaly ozbrojené oddíly komunistů a Kuomintangu. Čankajšek se stáhl na Taiwan a 1. října 1949 byla na náměstí Nebeského klidu (Tchien-an-men) vyhlášena Čínská lidová republika. V jejím čele stanul Mao Ce-tung, který koncem 50. let prosadil „Velký skok“, tj. program usilující o radikální pokrok v rozvoji zemědělství a průmyslu. Očekávaný úspěch se však nedostavil. Roku 1966 začala tzv. kulturní revoluce, jejímž cílem byla modernizace a proměna společnosti. Nicméně výsledkem byl pouze chaos, represe politických odpůrců a ničení kulturních památek. Éra kulturní revoluce končí smrtí Mao Ce-tunga roku 1976 a je považována za jedno z nejnešťastnějších období čínských moderních dějin.

V současné Číně mají komunisté pevný status a nepřipouští politickou opozici. Z dříve zaostalé agrární země se v posledních letech stává jedna z nejrychleji rostoucích ekonomik na světě, která pravděpodobně bude v budoucnu patřit k největším velmocím světa.

1.3 Číňané u nás

První, početně malá čínská komunita, vznikla v Československu před druhou světovou válkou. Byli to především mladí muži, kteří se zabývali obchodováním, tj. podomním prodejem nebo provozováním kamenných obchodů. Jejich přítomnost však naši společnost ani česko-čínské vztahy nijak neovlivnila (Obuchová 1999, str. 118). Tito Číňané se oženili s místními dívkami, získali české občanství a došlo tak k jejich asimilaci do české společnosti.

Příchod Číňanů ve větším množství můžeme zaznamenat až po ukončení občanské války v Číně, kdy tehdejší Československá republika navázala diplomatické styky s ČLR. Navzdory následným intenzivním politickým a obchodním stykům mezi ČLR a ČSSR, byly kontakty mezi lidmi obou zemí omezeny na výměny studentů a specialistů, kteří se po ukončení studia či stáže zpravidla vraceli domů. I tyto limitované styky ustaly po ideologické roztržce počátkem 60. let.

K obnovení kontaktů došlo na počátku 80. let, kdy se k nám začali čínští studenti a stážisté opět vracet, avšak neusazovali se zde. Před rokem 1989 žil v Československu trvale jen velmi malý počet Číňanů (většinou se jednalo o ženy provdané za Čechy).

Od poloviny 80. let zasahuje Evropu nová čínská migrační vlna, která se liší od předchozích vývoje. Již se nejedná o chudé Číňany či politické disidenty, ale o „zbohatlíky“, kteří vstupují na evropský trh. Nicméně přední světové mocnosti začaly příchod Číňanů na své trhy silně regulovat a směr čínské migrace se stočil na východ. Cílem těchto čínských přistěhovalců, kteří přišli i do Československa, už nebylo studium, ale podnikání zaměřené na restaurátérství a prodejní činnost. Část této první vlny Číňanů se později přestala věnovat vlastnímu obchodnímu podnikání a zaměřila se na „otevírání dveří“ pro další příchozí, „dělníky“, kteří si k nám přicházejí vydělat, aby mohli podporovat rodinu v Číně (Obuchová 1999, str. 119).

Kromě Číňanů „podnikatelů“, kteří jsou většinou usazeni v Praze, u nás žijí a působí lektoři čínštiny, léčitelé, maséři, trenéři bojových umění, výtvarníci, pěstitelé zeleniny či výrobci tradičních čínských potravin.

2. Historické pozadí tradiční čínské medicíny

2.1 Nadčasová medicína

Ačkoliv kořeny tradiční čínské medicíny sahají daleko do dávnověku, do doby před 2000 lety, často se o ní hovoří jako o medicíně nadčasové, která od doby, kdy vznikl její základ, nedoznala významných změn. Číňané již za raných historických dob disponovali hlubokými lékařskými znalostmi a detailně propracovanou teorií. Dokázali vysvětlit jevy, které nejsou zjištěné běžnými poznávacími metodami a současná věda je až nyní začíná objevovat. Zdá se, jakoby v případě čínské medicíny byla skutečnost obrácená naruby. Jakoby nejprve byly hotové vědomosti, základní premisy a teze, často i praktické postupy a aplikace, které se pak v průběhu věků uplatňovaly, potvrzovaly v praxi a zobecňovaly v teorii.

Čínští lékaři vždy vysoce hodnotili tradiční hodnoty a texty a novinky přijímali do svého medicínského učení jen velmi spoře. Čínská medicína se po tisíciletí vyvíjela takřka bez cizích vlivů, čímž si uchovala svou jedinečnost. Během svého působení sice absorbovala některé podněty zvenčí – z Indie, Tibetu, střední a jihovýchodní Asie, nicméně s vlivem západní medicíny je nucena se vyrovnávat až od poloviny 19. století.

2.2 Nejstarší dějiny čínské medicíny

Počátky dějin čínské medicíny stejně jako dějin čínského národa (ve třetím a druhém tisíciletí před naším letopočtem) jsou zahaleny mlhou mýtů a legend. Za zakladatele čínské medicíny jsou považováni tři legendární císaři, praotcové čínského národa. První z trojice mýtických císařů byl *Fu-si*, panovník s lidskou hlavou a hadím tělem. *Fu-simu* se přisuzuje vynález akupunktury (údajně vyrobil devět typů jehel pro léčebné účely) a objev osmi trigramů – magických obrazců, které mají pro ideovou koncepci tradiční medicíny určitý význam. Druhým císařem-polobohem byl *Šen-nung*, vládce s lidským tělem a hlavou buvola. Je znám rovněž pod jménem Božský rolník, neboť vymýtil džungli pomocí ohně a naučil lidi orbě. Poznal tak a patrně i ochutnal na stovky bylin, aby odhalil jejich léčebné účinky. Je považován za zakladatele farmakologie a autora nejstaršího čínského herbáře *Šen-nung pen-cchao-t'ing*, Šen-nungova kánonu bylin. Je zde popsáno na tři sta šedesát pět léčiv, z toho přibližně dvě třetiny jsou rostlinného původu. Posledním z mytologické trojice je *Chuang-ti*, Žlutý císař, vládce se čtyřmi tvářemi, hledící do všech světových stran. Legendy praví, že se zabýval tajemstvím věčného života, výrobou elixíru nesmrtelnosti, pěstováním životní síly, ale také nemocemi a jejich léčením. Je mu připisováno autorství *Chuang-ti nej-t'ing*, Vnitřní knihy Žlutého císaře. Tato sbírka, napsaná formou otázek a odpovědí, je nejstarším čínským lékařským textem a je považována za „bibli“ čínské medicíny. „Pro čínskou medicínu znamenala daleko více než Galénovy spisy pro medicínu evropského středověku.“ (Kajdoš 1997, str. 19) Jsou zde již víceméně definitivně formulovány základní pojmy a teze čínského lékařství, podrobně rozpracované pozdějšími mysliteli. „Mnohosvazkový traktát obsahuje základní principy čínského lékařství, anatomii, patologii, filozofii, vyšetřovací metody a formuluje již – podobně jako v téže době Hippokrates na Západě – úkoly a smysl lékařství.“ (Kajdoš 1997, str. 18)

Opustíme-li sféru mýtů a vstoupíme na půdu historicky průkaznějších faktů zjistíme, že zmínky o nemocích a medicíně se vyskytují již na nejstarších čínských nápisech – na věštebných destičkách z želvích krunýřů a lopatek zvířat z období dynastie Šang (16. -11. stol.

př. n. l.). Již ve druhém tisíciletí před Kristem léčili čínští léčitelé nemoci pomocí bylin, akupunktury a požehování. Dřívější kamenné či kostěné hroty byly nahrazeny kovovými jehlami a začal tak pravý rozkvět akupunktury. Za vlády následující dynastie Čou (11. - 3. stol. př. n. l.) vznikla již speciální lékařská díla, včetně Vnitřní knihy Žlutého císaře. Tato rozsáhlá kniha shrnuje poznatky a zkušenosti celých staletí a svědčí o vysoké úrovni dobového lékařského poznání. V průběhu věků pak bylo toto dílo obohacováno glosami, které objasňují či vylepšují jeho původní myšlenky. Za dynastie Čou se filozofie vymanila z úzce animistických představ a její hlavní představitelé – Lao-c‘ a proti němu stojící Kchung-fu-c‘ – vytyčili hlavní linie vývoje čínského myšlení. Objevují se traktáty *I-ťing* (Kniha proměn), *Šu-ťing* (Kniha dokumentů) a *Cuo-čchüan* (Pojednání o přírodě), na jejichž myšlenkách spočívají teoretické základy čínského lékařství.

2.3 Lékařství ve středověké Číně

Čínská lékařská tradice v sobě odjakživa spojuje lidové léčebné prostředky s učenými výklady léčby vzdělaných lékařů, kteří pečovali převážně o klienty z nejvyšších a středních vrstev společnosti. V roce 624 byla v Číně – tehdy v nejmocnějším a vysoce kulturně vyspělém státě světa – založena Velká lékařská škola, nejstarší lékařská vysoká škola řízená státem. Významné místo ve výuce zaujímal akupunktura a požehování, příprava léků a dietetika. Ačkoliv zde existoval obor chirurgie, nejednalo se o chirurgii v dnešním pojetí. Dle státní filosofie - Konfucianství, které se odvolávalo na povinnou úctu k předkům, bylo zakázáno provádět jakékoli výkony na lidském těle. Čínští chirurgové tedy spíše jen napomáhali přirozenému uzdravování – otvírali hlízy, vypouštěli hnis, rovnali zlomeniny apod. Sklon k tradicionalismu, který byl pro čínskou kulturu typický, tak vedl k obohacování tradice, avšak ke stagnaci vědy. Předpokladem pro výkon lékařské praxe bylo úspěšné složení státních zkoušek, ověřujících znalost klasických lékařských spisů.

Odborníci panující dynastie vždy významně doplnili a zreformovali stávající texty a lékařství jedné dynastie se spojovalo s lékařstvím dynastie druhé. Učebnice, které se v současné Číně používají k vyškolení tradičních lékařů, jsou moderními interpretacemi návodů a komentářů poslední vládnoucí dynastie Čching (1644 - 1911). Tyto texty jsou pak vysvětleními předělávek předchozí dynastie Ming, které jsou rovněž přepracováním dřívějších materiálů. Takto lze pokračovat směrem nazpět až k dynastii Chan a Čou. Tímto zprostředkováním skrze dynastickou dráhu se nejen uchovaly a zapečetily původní prameny, ale také byly objasněny a zreformovány v souladu s dobou. Z tohoto důvodu je Vnitřní kniha

Žlutého císaře, ačkoliv je pramenem tradice, textem, který se i dnes v Číně studuje na školách tradiční čínské medicíny.

2.4 Tradiční čínská medicína ve 20. století

Od poloviny 19. století se Číňané začali seznamovat se západní medicínou. Dělo se tak prostřednictvím misionářů, kteří přes odpor poslední vládnoucí dynastie Čching pronikli do země. Po vzniku republiky si její představitel Sunjatsen uvědomil zaostalost domácí lékařské vědy oproti západu a začal podporovat šíření a praktické osvojování západní „vědecké“ medicíny. Oficiálně byly povoleny pitvy a zřizování zahraničních misijních nemocnic, jejichž lékaři se kromě léčení věnovali i osvětě obyvatelstva a moderní výuce. Význam tradiční medicíny značně poklesl a evropská medicína se rozšířila hlavně v řadách bohatých vrstev. Nicméně stamiliony chudých venkovanů neměly dost peněz na nákladnou léčbu zahraničními medikamenty a lidoví léčitelé pro ně znamenali jedinou dostupnou péči. Díky tomu tradiční medicína nikdy zcela nezanikla. Po vzniku Čínské lidové republiky roku 1949 byla provedena rozsáhlá reorganizace léčebné péče a vytvořena řada velkých nemocničních komplexů s nejmodernějším vybavením. Léčebná péče se přiblížila možnostem lidových mas zvláště tím, že byla pro mnohé bezplatná. Za klíč k budoucnosti byla označena věda a západní lékařství se prosadilo do pozice oficiální medicíny. Došlo k jakési „syntéze“ tradičních metod s novými „západními“ poznatky a vzniklo tak speciální zdravotnictví, unikátní na celém světě. Vedle moderních metod zaujaly tradiční akupunktura a požehování rovnocenné postavení a ukázalo se, že mají daleko větší možnosti, o nichž se v minulosti nevědělo. Např. na mnoha klinikách v Číně se dnes akupunktura používá namísto narkózy či k léčbě některých postižení (Kajdoš 1997, str. 71,72).

V dnešní Číně tak vedle sebe existují dva - co do teorie a praxe - naprosto rozdílné lékařské systémy, které se však navzájem doplňují. Čínská medicína může zmírnit či léčit některé nemoci, s nimiž si moderní medicína neví rady, jindy je tomu naopak – především v případech, které vyžadují chirurgický zákrok nebo užití zařízení vyspělé technologie.

3. Filosofická podstata tradiční čínské medicíny

3.1 Hlavní náboženské směry v Číně

Život a myšlení Číňanů byly od dob starověku utvářeny a ovlivňovány třemi významnými filosofickými a náboženskými systémy, z nichž pramení zcela rozdílné vnímání světa lidmi na Dálném východě. Přibližně v šestém století před naším letopočtem vznikly v Číně taoismus a konfucianismus, buddhismus se dostal do Číny z Indie kolem druhého století našeho letopočtu. Tato náboženství sdílí mnoho společných rysů, jež je odlišují od západních náboženství. Na rozdíl od křesťanů, muslimů či židů, taoisté, konfuciánci a buddhisté nevěří v jednoho boha a v nesmrtelnost duše. Středem pozornosti náboženství v Číně jsou etické problémy každodenního života. Poskytují lidem návod k lepšímu, morálnímu životu, návod k sebezdokonalování a pokouší se objasnit postavení lidského jedince ve světě. Během staletí se taoismus, konfucianství a buddhismus vzájemně mísily a ovlivňovaly, neboť asijský přístup k náboženství připouští možnost věřit ve více než jednu pravdu. Jednotlivé tradice se navzájem doplňují, neprotiřečí si, proto např. mnoho vyznavačů čínského buddhismu nebo konfucianismu praktikuje některé části taoismu (Hartzová 1996, str. 14).

3.2 Myšlenkový základ tradiční čínské medicíny

Principy, na nichž je založena tradiční čínská medicína, mají svůj původ v taoismu. Taoisté věří, že zdravé tělo je prvotním předpokladem k dosažení výsostných duchovních stavů, proto se od počátku zabývali nejen duchovní a intelektuální stránkou života, ale i léčebnými a stravovacími praktikami. Taoističtí mistři vyvinuli metody léčby akupunkturou a akupresurou, objevili léčebné účinky tisíce rostlin a zabývali se otázkami správné výživy. Nedílnou součástí taoistických praktik je také zdravotní cvičení nazývané *tchaj-t'i-čchüan* a taoistické meditace.

3.3 Co je taoismus?

Taoismus jakožto myšlenkový proud vznikl v Číně pravděpodobně v období Válčících států v 5. století př. n. l., jeho kořeny však sahají mnohem dál. V období Válčících států (5. -3. stol. př. n. l.) se „krystalizovaly“ dosavadní představy a úvahy v pozoruhodném myšlenkovém kvasu a vznikaly nové myšlenkové proudy, které ovlivnily budoucí vývoj čínského myšlení (Cheng 2006, str. 19). Podle tradice byl prvním taoistickým mistrem Lao-c', „Starý mistr“, postava napůl mýtická. Tradičně je mu připisováno autorství kanonické knihy *Tao-te-ťing*,

„Kniha o Tao a ctnosti“. Lao-c‘ se vydal jiným směrem než jeho starší současník Konfucius, který se snažil nalézt cestu k nápravě člověka, skrze studium a pravidla chování. Taoisté žádnou cestu k nápravě věcí nehledají. Zastávají názor, že člověk je od narození dobrý a má-li takový zůstat, stačí, aby byl ponechán sám sobě (Hartzová 1996, str. 23). „Zatímco ostatní věci se pohybují spontánně v proudu jim přirozeném, člověk se od Cesty vzdálil svým uvažováním, vyhledáváním alternativ a formulováním zásad pro určitá konání.“ (Richard 1994, str. 11) Taoisté zachovávají postoj nekonání a naslouchají *Tau*.

Tao je prastarý pojem běžně používaný všemi čínskými filosofickými školami, avšak v taoismu hraje ústřední roli. Slovo *tao* je nepřeložitelné, avšak nejlépe se dá opsat jako „Cesta“, „Cesta života“ či „Vlastní poslání“. (Mole 1992, str. 25) Tao je cesta ve smyslu konkrétním i abstraktním (způsob, jakým se dělají různé věci, kosmický princip či způsob života taoistů). Čínský znak pro *tao* zahrnuje vícero významů: symbolizuje nepřetržitý koloběh vesmíru, kruh nebes a země a vyjadřuje taoistickou myšlenku, že věčné Tao je zároveň v pohybu i nehybné (Hartzová 1996, str. 11). Tao je všeobjímající univerzální kosmická síla, která je obsažená za vším a z níž vychází existence všech věcí. Lidé nejsou schopni Tao vidět, ale mohou si je uvědomovat v cyklických proměnách přírody: ve střídání dne a noci, zimy a léta, deště a slunce, smrti a narození. Nezměrné, beztvaré Tao, v němž má původ bytí, existovalo před vším ostatním a bude zde i poté, co skončí existence všech věcí. Taoisté však nikdy nepovažovali Tao za božskou či nejvyšší bytost, již by uctívali.

Taoisté pokládají život v harmonii s Tao za nezbytný předpoklad k realizaci plného potenciálu lidské existence během života na této Zemi a odjakživa usilují o nalezení cesty k dosažení rovnováhy a harmonie s tímto principem. Tao je často označováno jako „Velká prázdnota“ či „nebytí“ a spojení s tímto stavem prázdnoty je taoisty považováno za vyšší stav než vědomí nebo myšlení (Hartzová 1996, str. 58). Skutečné Tao však nelze vyjádřit slovy, nelze mu vyučovat, neboť lidské myšlení je omezené a není v jeho možnostech Tao pochopit. Taoističtí mistři mohou pouze člověku ukázat „směr“, ale každý si musí objevit svou vlastní cestu jak najít „uspokojení sama v sobě“. Taoisté pěstují tzv. *wu-vej*, nečinění, tj. jednání v jednotě a harmonii s řádem přírody. Přizpůsobením lidského života přírodním zákonům se dostaví moudrost a vyrovnanost (Hartzová 1996, str. 58).

Pojem *wu-vej* je často spojován s taoistickou meditací, při níž je navozován stav vnitřního klidu, tj. vyprázdnění mysli, odpoutání se od všech myšlenek a činností vnějšího světa, aby mohlo vstoupit Tao. Taoisté dávají přednost jednoduchému, klidnému a vyrovnanému životu v souladu s přírodou před světskou ctižádostí, jež odčerpává životní energii a vzdaluje od jednoty s Tao.

3.4 Principy jin-jang

Aby prohloubili chápání Tao, vyvinuli Číňané koncepci principů jin–jang. Pojem jin–jang nebyl původně taoistický, ale slučoval se s taoistickými představami. Jin–jang jsou protikladné síly, které představují Tao, a protože Tao je obsaženo ve všech věcech, jsou také jin–jang součástí Taa (Hartzová 1996, str. 59). Čínský znak pro jang znamená slunečnou stranu hory. Jang, je silou nebes, představuje vše, co je aktivní (den, léto, teplo, nebe, muž apod.). Naproti tomu jin, zastíněná strana hory, představuje vše, co je pasivní (noc, zima, chlad, země, žena). V taoistickém chápání nejsou tyto síly skutečně protikladné, ale jedna druhou doplňují. Tvoří dohromady jeden celek a jsou od sebe neoddělitelné. Lze si je představit jako navzájem se zrozující a obrozující prvky: noc dává zrod dni a den noci, léto zimě a zima létu. V nejvyšší náplni jangu je vždy přítomen zárodek jinu a naopak. Podle taoistů každá věc existuje pouze ve vztahu k věci jiné (Hartzová 1996, str. 60). Např. světlo (jang) existuje pouze ve srovnání s nocí (jin). Jin–jang se nejen navzájem rodí, ale i se přitahují, aby obnovovaly neustále narušovanou rovnováhu (Kajdoš 1997, str. 86).

3.5 Čchi

Pojem čchi se většinou překládá jako energie, životní síla či dech, nejedná se však o přesná vyjádření. Čchi je tradičním výrazem pro sílu, která se skrývá v atomu, v živé bytosti, ale i v celém kosmu, které oživuje. Je předpokladem či schopností věcí vzniknout v jevové formě, proto je jí vlastní i dynamičnost, tj. schopnost proměňovat se. Žádná realita, ať fyzická či mentální, není nic jiného než životní energie (Cheng 2006, str. 28). Čchi je zdrojem všech forem, které na sebe bere a přetrvává, i když tyto konkrétní formy zanikají. Číňané pojmají realitu jako kontinuum, v němž v binárním rytmu neustále koluje životní dech. Živé tělo je výsledkem zhušťování čchi, zatímco smrt je jeho rozplynutím. Tímto binárním rytmem je jin–jang, základní rytmus, který oživuje životní princip. Jedná se o dvě fáze neustále kolujícího čchi, které se ve své fázi jang rozpíná a ve fázi jin stahuje. Číňané dále rozlišují mezi vrozenou čchi, jež je nezbytná ke vzniku života a získanou čchi, jež živí tělo a zodpovídá za jeho vývoj (Lao-c', 1994, str. 16).

3. 6 Taoistické představy o lidském těle

Taoismus postihuje nejen duchovní a intelektuální život svých stoupenců, ale proniká také do jejich tělesného života (Hartzová 1996, str. 12). Člověk se podle taoistů zrodil z nehmotného aktivního nebe a hmotné pasivní země. Lidské tělo, jež je v představách taoistů

zmenšeninou vesmíru, je výsledkem dialektické souhry jin–jang. „Dynamikou těchto sil žije a jeho životní a fyziologické rytmy se podřizují oscilacím obou principů, jakož i kosmickému rytmu dne a noci a střídajících se ročních období.“ (Kajdoš 1997, str. 83)

Má-li člověk dosáhnout harmonie s Taem, musí i jeho tělo být v harmonii. Čchi v člověku musí harmonicky proudit, je nutno ji neustále obnovovat. Podle taoistů život člověka, který dosáhne stavu harmonie s přírodními zákony a cykly vesmíru, může trvat, dokud budou existovat nebesa a země (Hartzová 1996, str. 62). Taoisté se proto od počátku zabývali otázkami lidského zdraví a položili základy tradiční čínské medicíny. Dlouhý život ve zdravém těle je pro taoisty velmi důležitý, neboť čím déle jedinec žije, tím větší jsou jeho šance dosáhnout naprosté harmonie s principem Tao (Hartzová 1996, str. 14). Taoisté nevěří v posmrtný život v nebeském království či v reinkarnaci, důležitý je pro ně život tady a teď, v tomto světě. Odjakživa proto usilovali o dlouhý pozemský život a dávní alchymisté se snažili nalézt elixír nesmrtnosti. Objevili množství léků a anestetik a posunuli vpřed medicínu.

4. Tradiční čínská medicína jakožto specifický léčebný systém

4.1 Charakteristika čínské medicíny

Tradiční čínská medicína představuje ucelený soubor léčebných a preventivních praktik, který se v Číně používá několik tisíciletí. Jedná se o logický a samostatný myšlenkový systém, charakteristický řadou specifických tezí, teorií, praktických metod a postupů, jimiž se od základu liší od medicíny západní. Odlišná filosofie, logika a zvyklosti vlastní čínské civilizaci daly vzniknout jedinečné představě o lidském těle, zdraví a nemoci.

Čínská medicína považuje za důležité určité aspekty lidského těla, které západní medicína pokládá za nepodstatné a naopak. Například, teorie čínské medicíny neobsahuje koncepci nervového systému, dokáže však léčit neurologické potíže. Rovněž terminologie, kterou čínská medicína používá, je Evropanům zcela cizí. Odlišné úhly vnímání těchto dvou tradic v sobě zrcadlí dva jiné světy, avšak oba léčí stejné tělo.

Z mnoha odlišností jsou pro čínskou medicínu nejtypičtější dvě zvláštnosti: celostní přístup k pojmání člověka a používání tzv. individuálně diferenciatní neboli rozlišovací diagnostiky, která pečlivě zkoumá a zvláště rozlišuje chorobné příznaky u každého člověka a každé nemoci, včetně jejích jednotlivých stadií. Léčebný postup nestanovuje paušálně podle zjištěné nemoci, ale přizpůsobuje strategii léčby konkrétnímu pacientovi.

4.2 Celostní přístup

Čínská medicína přikládá obrovský význam vztahům, které existují mezi lidským tělem, jakožto jednotným celkem, a světem přírody. Člověk je chápán jako zmenšenina vesmíru, mikrokosmos, který je uhněten z téže látky jako celý vesmír – z čchi, řízené z ní vyvěrajícím zákonem jin–jangových přeměn. Člověk je součástí makrokosmu a podléhá stejným zákonům jako celý vesmír. Stejná jednota platí i uvnitř lidského těla, jehož jednotlivé části jsou spojeny ve vzájemně propojený a ovlivňující se celek. Celistvé pojetí, které vévodí čínské medicíně, zcela prostupuje fyziologií, patologií, diagnostikou a léčbou.

4.2.1 Lidské tělo jako propojený celek

Čínská medicína uvažuje o lidských orgánech a povrchových strukturách těla jako o jednom celku. Lidské tělo se skládá z vnitřností, tkání a orgánů, které mají své specifické funkce, avšak vzájemným působením zajišťují funkční jednotu organismu. Části ovlivňují celek a celek ovlivňuje části. Různé stavební prvky lidského těla jsou svou podstatou neoddělitelné, jsou ve vzájemných vztazích, vzájemně se ovlivňují a kontrolují. Jednota organismu je zajišťována orgány za pomoci vnitřností a prostřednictvím systému drah.

Čínská medicína uznává pět jinových orgánů *cang* (srdce, plíce, slezina, játra, ledviny), jež jsou ústředím lidského organismu. Jinové orgány jakožto protějšky pěti prvků v mikrokosmu člověka řídí prostřednictvím své čchi všechny základní funkce organismu i jeho další součásti. Orgány *cang* se nacházejí hlouběji v těle a jsou jinové ve vztahu k jangovým orgánům.

Jangové orgány *fu* jsou více na povrchu. Šesti jangovými orgány jsou žlučník, tenké střevo, žaludek, tlusté střevo, močový měchýř a „trojitý zářič“. Jangové orgány přijímají, tráví a absorbují tu část potravy, která bude přeměněna v základní substance a nevyužitou část potravy vylučují.

Orgány *cang* jsou systémem meridiánů spojeny s šesti vnitřnostmi *fu*, pěti smyslovými orgány, devíti tělními otvory, čtyřmi údy, sty kostmi apod. Funkční jednota organismu je uskutečňována skrze neustálý tok čchi. Nitky vztahů, odvíjející se od orgánů *cang* k jednotlivým částem těla a mezi nimi, navzájem propojují organismus jako síť a tvoří z něj jednotný celek. Tkáně a tělesné orgány mohou existovat a fungovat pouze ve vzájemné závislosti a podílet se tak na jednotě celku.

4.2.2 Člověk jako jednotný celek s přírodou

Stejnou důležitost přikládá čínská medicína pojmu jednoty mezi lidským tělem a jeho vnějším prostředím. Čínská medicína chápe člověka ve spojení s jeho přírodním resp. kosmickým okolím, jež ho ovlivňuje a podmiňuje. Lidskou bytost stvořila příroda, poskytuje jí podmínky pro její existenci a podřizuje ji svým zákonům. Pohyb a přeměny světa přírody přímo či nepřímo působí na lidský organismus a promítají se do jeho fyziologických funkcí a výskytu patologií. Klimatické změny, střídání ročních období, dne a noci, zeměpisná poloha, životní prostředí apod. do různé míry ovlivňují život člověka.

Čchi jakožto vitální síla přírody se na jaře rodí, aktivizuje; v létě narůstá, překypuje; během pozdního léta dochází ke zlomu, k přeměně; na podzim se začíná ztišovat, shromažďovat a v zimě se uskládňuje, uschovává. Tento cyklus pohybu čchi se přenáší i na chování čchi v lidském těle, s čímž souvisejí změny v jeho fyziologických činnostech. Na jaře se člověk začíná více aktivizovat, jangizovat, v létě jsou životní procesy v plném proudu, tělo se nejvíce otevírá vnějšímu prostředí a jeho ochranná čchi se pohybuje na povrchu. Na podzim se tělo začíná stahovat do sebe, v zimě se ztišuje a uzavírá, jeho ochranná čchi se pohybuje uvnitř.

Čchi v člověku se chová obdobně jako čchi v přírodě, proto jedním z hlavních předpokladů uchování zdraví je dle čínské medicíny život v souladu s rytmem pohybu čchi. Prevence, tj. předcházení onemocněním, znamená schopnost žít podle přírodních (jin-jangových) zákonů, vědomě se jimi řídit a vyhýbat se takovým tělesným i duševním aktivitám, jež by směřovaly proti jejich logice. (Ando 1995, str. 54,55) Zdravotní stav jedince odpovídá stavu jeho čchi. Je-li tělesná čchi přiměřeně silná a harmonická, tj. její jinová a jangová složka jsou ve vzájemně vyváženém poměru, je tělo zdravé.

Při stanovování diagnózy lékař nejen že pojímá lidský organismus jako celek, ale bere v potaz i vztah mezi člověkem a jeho okolím. Vedle nemoci samotné a jejích projevů přihlíží tedy i k momentálnímu ročnímu období, podnebním vlivům, životnímu prostředí, geografickým činitelům, atd. (Ando 1995, str. 53).

4.3 Diagnostická metoda čínské medicíny

Zatímco lékaři na západě diagnostikují vymezenou část lidského těla, diagnostická metoda čínské medicíny je holistická, podává popis celého člověka. Je založena na myšlence, že žádnou část těla nelze chápat jednotlivě, ale pouze ve vztahu k celku.

Organismus se chová jako celek i v případě onemocnění, nemoc je posuzována jako narušení rovnováhy celku jin–jang. I zdánlivě místní chorobná porucha negativně zasahuje do chodu celého organismu a může způsobit poruchy jiných orgánů a částí těla. Příčina vzniku poruchy se může nacházet zcela jinde, než kde se porucha projevuje. Dojde-li k onemocnění některého orgánu cang, nejen že postihne daný orgán, ale může se šířit i do ostatních částí těla: v rámci vztahů mezi cangy může zasáhnout ostatní orgány cang, může postihnout párový orgán fu, cangem řízenou část těla i odpovídající smyslový orgán.

Čínští lékaři proto nezjišťují původ symptomu, ale pohlížejí na něj jako na součást celku a snaží se zjistit, jak zapadá do celkového tělesného stavu pacienta. Onemocnění může mít vnitřní a vnější příčiny, proto lékaři soustředí svou pozornost na celkovou fyziologickou a duševní stránku jednotlivce, přičemž zohledňují veškeré souvislosti ovlivňující zdravotní stav: životní prostředí, roční dobu, podnebí, celkovou tělesnou konstituci pacienta, jeho povahu, věk, zaměstnání apod.

V rámci rozlišovací diagnostiky prostřednictvím tzv. čtverého vyšetření (zrakem, sluchem, dotazováním a zkoumáním pulzu) shromažďují a vzájemně propojují veškeré chorobné symptomy i znaky charakteristické pro pacienta, dokud neutvoří tzv. „obraz disharmonie“. Obrazy disharmonie jsou podobné tomu, čemu na západě říkáme nemoci, avšak od nemocí se odlišují, protože je nelze izolovat od pacienta, v němž se nacházejí. Lékař posuzuje celkový vzhled pacienta, zkoumá vzhled a barvu pokožky, tváře, nehtů, vlasů, atd., a podle nich usuzuje na funkčnost příslušných vnitřních orgánů (Ando 1995, str. 47). Zvláštní pozornost věnuje zkoumání jazyka, neboť dráhy čchi všech orgánů procházejí jazykem a stav jejich čchi se tak projeví na vzhledu jazyka. Dále naslouchá hlasu pacienta, posuzuje jeho intonaci a sílu, klade přesně cílené dotazy na pocity v těle, chuť či nechut' k jídlu, předcházející onemocnění apod. Velkou pozornost věnuje zkoumání pulzu, neboť stav čchi orgánů se přenáší i do pulzu (jejich čchi je smíchávána s krví).

V čínské medicíně je otázka příčiny a následku vždy na druhém místě, za celkovým obrazem jedince, důležitý je vztah mezi tělesnými pochody, k nimž současně dochází. Symptomy, jež jsou projevem nemoci (např. bolesti hlavy, horečka, kašel, zvracení, charakter pulzu, vzhled jazyku) se nemusí při určitém onemocnění vždy opakovat, neboť stejná nemoc může mít různé příčiny. Rovněž obrazy disharmonie, jakožto souhrny symptomů, mohou být u téže nemoci různé – v souvislosti s konkrétním stadiem onemocnění nebo v důsledku odlišných příčin. Logika čínské medicíny je organická, pokouší se uspořádat symptomy a znaky do pochopitelných konfigurací.

Cílem léčby je odstranit příčinu nemoci a obnovit tělesnou harmonii pacienta, přičemž léčba, vzhledem k propojenosti lidského organismu, nemusí být zaměřena přímo na jeho postiženou část. Léčba je důsledně zaměřena na podstatu věci: vyhýbá se pouhému odstraňování chorobných symptomů, ale i paušálnímu užívání stejného léku na stejnou nemoc, které nehledí na příčiny, stadia a další okolnosti onemocnění. Zdravý člověk nevykazuje symptomy bolesti a vyzařuje mentální, fyzickou a duševní rovnováhou.

4.4 Léčebné metody čínské medicíny

Čínská medicína používá celou řadu léčebných metod, jež vzájemně kombinuje s cílem nastolit rovnováhu v těle a vyléčit organismus jako celek. Léčí pomocí přirozených prostředků a snaží se vyvarovat chemických léčiv. Léčba je „ušita na tělo pacienta“, podporuje organismus, aby byl sám schopen vyrovnat se s nemocí. Samotná léčba se zpravidla skládá z fytoterapie a dietoterapie v kombinaci s akupunkturou či masáží. Pro upevnění zdraví a prevenci onemocnění jsou vhodná speciální čínská zdravotní cvičení a dodržování zásad životosprávy.

4.4.1 Fytoterapie (bylinná léčba)

Léčba bylinami je jednou z nejstarších léčebných metod. Již staří Číňané věřili, že na každou chorobu existuje i vhodný lék a farmakologie se stala detailně propracovanou oblastí čínské medicíny. Čínská bylinná léčba sestává zejména z bylin a dřevin a představuje jeden z hlavních prostředků léčby a prevence onemocnění. Jednotlivé byliny či bylinné směsi se užívají v podobě odvarů, koncentrovaných pokroutek, tablet, drceného prášku, gelů, extraktů, tinktur, náplastí, koření apod.

Čínská bylinná terapie je založena na odlišných principech než fytoterapie západní. Sleduje kvalitu energie bylin, přičemž k dosažení léčebného účinku musí být energie byliny v souladu s energií nemocného. Je proto nezbytná přesná diagnóza a podávání léčiv je přísně individuální. Rostlinná léčiva mají dle čínské medicíny čtvero povah (horká, chladná, svěží, teplá) a patero chutí (pikantní, sladká, kyselá, hořká, slaná). Byliny povahou chladné a svěží se užívají k léčbě syndromů horka a jangu a léčiva povahou teplé a horké se používají k léčbě syndromů chladu a jin. Rovněž každá z chutí má své zvláštní působení, přináleží k jednomu z pěti základních prvků a ovlivňuje tak orgán tohoto prvku. Např. pikantní chuť přináleží k prvku kov, vstupuje do plic, rozptyluje a podporuje oběh energie. Chuť kyselá, hořká a slaná jsou jinové, jejich energie se pohybuje směrem dolů, dovnitř, působí na vstřebávání

vlhkosti, pročišťují a stahují. Chuť pikantní a sladká jsou jangové, působí vzestupně, rozptylují se směrem ven, uvolňují povrch a usnadňují vylučování.

Jsou-li léky stejné povahy a různých chutí, anebo mají stejnou chuť a různé povahy, vykazují jejich působení stejné i rozdílné aspekty (Asociace Chuzen 1999, díl VI. - část 2, str. 11). Pro dosažení maximálního léčebného účinku je proto nezbytné co nejpřesněji kombinovat chuť a povahu bylin.

4.4.2 Dietoterapie (léčba výživou)

Léčba výživou se v tradiční čínské medicíně používá již tisíce let jako nedílná součást komplexní léčby a je tzv. ušitá pacientovi na míru. Dietetika podle čínské medicíny není dietou v západním slova smyslu, netýká se pouze hubnutí, ale je doporučována při léčbě a prevenci zdravotních problémů.

Metabolismus každého z nás „spaluje“ jiným způsobem, lišíme se svou konstitucí a náchylností k určitým nemocem. Je tudíž potřeba zohlednit tuto naši jedinečnost i v sestavování jídelníčku. Správná výživa je nezbytná pro udržení životní aktivity organismu, proto její nepravidelnost, nevyváženost, jednostrannost, konzumace nevhodných jídel či nadměrný příjem potravin mohou vést k nemocem.

Nerovnováha ve výživě nejprve postihuje slezinu a žaludek, tj. orgány zajišťující trávení potravy. Jejich energie je oslabována a vznikají onemocnění. Čínská medicína rozlišuje pět chutí pokrmů a jejich účinků, podle nichž jsou jednotlivé potraviny užívány k léčbě a posilování čchi jednotlivých orgánů. Podle čínské medicíny je vhodné se v rámci prevence onemocnění stravovat v souladu s daným ročním obdobím a „naladit se“ tak na období nadcházející. Rovněž příjem „pěti chutí“ by měl být vyvážený, neboť dlouhodobé upřednostňování jedné chuti může poškodit vnitřní orgány a vést k nemoci.

4.4.3 Akupunktura

Pojem akupunktura je složeninou ze dvou latinských slov: *acus* – jehla a *pungere* – bodati. Jedná se o metodu vpichování jemných kovových jehliček na přesně určená místa v těle. Vychází z představy, že lidským tělem konstantně protéká životní energie čchi – po akupunkturálních drahách, tzv. meridiánech. Již v prehistorických dobách léčila čínská medicína choroby a ulevovala od bolesti obdobným způsobem, tzv. technikou *pien* – drážděním různých částí těla kovovými či bambusovými bodci.

V těle existuje 12 hlavních meridiánů, které se dále větví a označují se podle orgánů, s nimiž jsou propojeny. Meridiány vystupují v různě uspořádaných bodech na povrch těla, jejichž stimulací lze tok energie čchi a aktivitu orgánů v těle ovlivňovat. Nemoc je výsledkem nerovnováhy mezi protikladnými silami jin–jang v těle a projevuje se jako nedostatek či nadbytek čchi. Akupunkturou lze nemoci léčit, ale i jim předcházet vyrovnaváním toku čchi v těle tak, aby jin–jang byly v rovnováze.

U pacientů, kteří jsou citliví na bolest lze použít: tzv. **moxování (moxaci)**, tj. nahřívání akupunkturálních bodů pomocí žhoutu bylinného doutníku, tzv. moxy, která se přikládá pouze do určité vzdálenosti od akupunkturálního bodu a příjemně prohřívá dané místo; **akupresuru** – tlakovou masáž akupunkturálních bodů nebo tzv. **aurikuloterapii (aurikulopunkturu)** – akupunkturu ucha, při níž lze jako variantu ušních jehliček použít magnetky či speciální semínka, jimiž se stimulují ušní akupunkturální body odpovídající různým bodům těla.

4. 4. 4 Léčebné masáže

Čínská medicína nechápe masáže pouze jako doplňkový a relaxační prostředek, ale jako léčebnou metodu rovnocennou všem ostatním. Čínská léčebná masáž zvaná **Tui Na** vychází z teorie o regulaci principů jin–jang a umožňuje vyléčit řadu různých onemocnění. Při masáži jsou stimulovány proudy životní energie čchi včetně bodů, které na nich leží. Masáž tudíž funguje na stejném principu jako akupunktura. Tui Na se od západních masáží odlišuje i způsobem provádění: většinou se aplikuje přes látku vleže či na speciálním křesle.

Provádí se po celém těle, s výjimkou končetin včetně prstů, kde je vhodnější použít stimulaci jehlami. Prostřednictvím široké škály masážních technik, jež se pečlivě kombinují podle konkrétního zdravotního problému pacienta, lze zvnějšku stimulovat funkci jednotlivých meridiánů, působit tak na tělesné orgány a zlepšovat jejich funkčnost. Tui Na dále povzbuzuje činnost lymfatického systému a tím zbavuje tělo škodlivých látek, podporuje krevní oběh a rozpouští krevní sraženiny, příznivě působí na nervový systém a aktivací mazových a potních žláz zlepšuje stav pokožky.

Tui Na se nejčastěji používá při léčbě chronických onemocnění jak pohybového aparátu (svalové křeče; bolesti zad a krční páteře; strnulost svalů, kloubů i šlach), tak dlouhodobých problémů jako je nespavost, bolesti hlavy, migrény, gynekologické problémy, chronická únava, psychické potíže či rekonvalescence poúrazových stavů. Použití Tui Na masáží má jak preventivní, tak regenerační účinky – s cílem obnovit celkovou tělesnou i duševní harmonii organismu.

Vhodnou metodou pro zmírnění bolestí zad je tzv. **baňkování** neboli vakuová terapie. Jedná se o tisíce let starou metodu používanou k potlačení bolestí páteře a pohybového aparátu a ovlivňování správné funkce vnitřních orgánů. Původní přírodní baňku z rohu postupně vystřídal bambus, keramika a sklo, jež se používá dodnes. Baňky jsou skleněné kulovité nádoby, v nichž se pomocí hořícího smotku či vakuové pumpy vytvoří podtlak – vakuum, díky němuž se po přiložení baňka přisaje na pokožku a vtáhne kůži dovnitř. Dojde tak k intenzivnímu prokrvení tkáně, z pokožky je odstraněna stará (stagnující) krev, zlepšuje se krevní oběh. Potními žlázami a lymfatickým systémem se z těla odplavují škodlivé látky, uvolňují se ztuhlé svaly a odstraňuje se bolest. Baňkovat lze přikládáním více baňek na konkrétní akupunkturální body či masírovat pomocí jedné baňky.

4. 4. 5 Čínská dechová cvičení (čchi–kung, qi-gong)

Dýchání v taoistickém smyslu neznamená pouze průchod vzduchu do plic a ven, jak ho chápeme my. Čchi–kung v překladu znamená „práce s vnitřní energií, pěstování životní energie“ a v čínské medicíně představuje samostatnou léčebnou metodu. Od západních fyzických cvičení se čchi–kung odlišuje svým přístupem: namísto na fyzické tělo se v první řadě zaměřuje na životní energii čchi. Čínské dechové cvičení se snaží ovládnout čchi a vést ji koncentrací celým tělem, stimulovat její proud v těle, odstranit omezení a uvést tak tělo zpět do rovnováhy a harmonie. Volné proudění čchi v těle pak výrazně snižuje rizika onemocnění. V rámci prevence proti nemocem se čchi–kung provádí často v kombinaci s akupresurou či masážemi, rovněž je využíván jako podpůrný prostředek při terapii akupunkturou a bylinami.

Taoistický systém cvičení **tchaj–ťi–čchüan (tai–ji–quan)**, v překladu „pěst vrcholného počátku“, je sestavou cviků, která má kořeny v čínském bojovém umění a bývá považována za formu čchi–kung. Tai–ji, „vrcholný počátek“, je znázorňován kruhovým symbolem dvou protikladných sil jin–jang, jež se vzájemně prolínají, jsou vyrovnané a v harmonii. Tak jako se v symbolu tai–ji prolínají jednotlivé entity, je cvičení pomalé, plné harmonie a energie. Cvičící za hlubokého dýchání provádějí pomalé kruhové pohyby, které končí až v konečných pažích a nohou. Pohyby tai–ji posilují kosterní a svalový systém i vnitřní orgány. Ve stavu uvolnění nervový systém pracuje efektivněji, zlepšuje se cirkulace krve a tělo se lépe dostane do rovnováhy. Tai–ji mohou cvičit lidé všech věkových skupin a tělesné kondice, je vhodnou formou prevence a udržení zdraví.

5. Západní medicína

5.1 Dějiny západního lékařství

5.1.1 Lékařství starověkého Řecka a Říma

„Mnohé medicínské doktríny a systémy minulosti označovaly za příčinu lidských chorob zlé duchy, čáry a kouzla, zásahy božských či pekelných sil.“ (Porter 2001, str. 25) Nicméně již v dobách starověkého Řecka a Říma bylo toto transcendentní vysvětlování příčin nemocí a mechanismů jejich vyléčení postupně nahrazováno výkladem přirozeným, tj. kladl se důraz na jejich racionální vysvětlení na základě přirozených příčin. Na lidské tělo se začalo pohlížet v souladu s ostatními elementy vesmíru, ovládanými přísnými zákonitostmi. Řekové chápali lidský organismus jako mikrokosmos v rámci velkého pořádku přírody (makrokosmu) a spatřovali analogii mezi zdravým lidským organismem a harmonií v přírodě.

Hippokrates (5. stol. př. n. l.), který je často označován za otce lékařství, zastával názor, že člověka, fungování jeho těla i duše, řídí stejné fyzikální zákony jako celý vesmír. Lékařům Hippokratovy doby chyběly poznatky o vnitřní anatomii těla, neboť lidské tělo bylo uctíváno a jeho pitva nepřicházela v úvahu. Tzv. humorální medicína vycházela z analogie mezi čtyřmi elementy v přírodě (oheň, voda, vzduch, země) a čtyřmi tělesnými šťávami (krev, hlen, žlutá žluč neboli chole a černá žluč). Nemoc byla chápána jako narušení jejich vzájemné rovnováhy a úkolem medicíny bylo tuto disharmonii obnovovat. Krev byla považována za tekutinu života, ačkoliv z těla např. při menstruaci přirozeně odchází. Tato představa stála u zrodu metody pouštění žilou a jako klíčová terapeutická metoda sloužila po celá staletí (Porter 2001, str. 77). Poměr tělesných šťáv v těle se dle Hippokrata rovněž odrážel v temperamentu člověka i v jeho dalších charakteristických rysech.

Ve starověkém Římě byl lékařským velikánem své doby Galénos (2. stol. n. l.). Navázal na Hippokratovu humorální medicínu a zasadil ji do širšího anatomicko-fyziologického kontextu. Jakožto lékař gladiátorů znal dokonale anatomii lidské kostry, nikoli však vnitřních orgánů. Prováděl pitvy na zvířatech a mylně se domníval, že lidská anatomie odpovídá anatomii zvířecí. Jeho dílo se ve velkém množství dochovalo a pokrývá široké spektrum problémů – od duševních chorob po polemiky pouštění žilou, jež doporučoval jako léčebný i preventivní prostředek k obnovení rovnováhy tělesných šťáv. Galénovo lékařské učení se stalo dogmatem, neboť mělo vysvětlení téměř pro všechno a dominovalo medicíně po patnáct století.

5.1.2 Lékařství ve středověku

Středověká křesťanská církev lékaře neuznávala. V rámci své doktríny razila představu, že příčinou nemoci je bez výjimky hřích a vyléčit ji může pouze modlitba, půst a pokání. Církev medicínský pokrok spíše brzdila – např. tím, že lidské tělo prohlásila za posvátné a bylo zakázáno je pitvat. Poznání anatomického uspořádání lidského těla tak zůstalo nadlouho člověku skryto. Tělo muselo být podřízeno duši, a proto i léčebné aktivity měly být podřízeny řízení a regulaci duchovních (Porter 2001, str. 133). Medicína byla provozována především mnichy a kněžími, kteří tvořili jedinou vzdělanější vrstvu populace. Dle regulí sv. Benedikta byla péče o nemocné chápána jako jedna z forem služby Bohu, která musí být nadřazena jakékoli jiné povinnosti. Důležitými centry zdravotní péče tak ve středověku byly kláštery. Na léčbě se dle dobových představ velkou měrou „podíleli“ učením svatých a jednotlivé choroby a tělesné orgány měly svého svatého patrona. Při onemocněních se lidé ke svatým modlili, či podnikali pouti na posvátná místa – k hrobům světců. Křesťanství se svými religiózními léčebnými metodami tak na dlouho zbrzdilo rozvoj medicíny.

Výjimku představuje středověké arabské lékařství, které navázalo na „dědictví“ starých Řeků a Galéna. Muslimští lékaři pokračovali v překladech řeckých spisů, které doplňovali o vlastní komentáře. Z jejich řad vzešly osobnosti jako Rhazes a jeho následovník Ibn Síná, v západním světě známý pod jménem Avicenna (980 – 1037 n. l.). Jeho *Canon Medicina* se stal biblí medicíny a nahradil postupně Galénovy spisy – nejdříve v arabském světě a později v západní Evropě, kde se jeho vliv udržel až do 17. století (Duinová 1997, str. 28).

5.1.3 Poznání lidského těla v období renesance

Od 14. století, s nástupem renesance, docházelo v Evropě k mohutnému rozvoji vědy a umění, jež provázela touha vrátit se k osvědčeným antickým hodnotám a skoncovat s bezprostřední minulostí. Za klíč k pokroku byl považován návrat k pramenům, což vedlo humanistické lékaře ke kritickému přehodnocení medicínských znalostí za pomoci obnoveného studia klasiků. Vznikaly nové překlady originálních řeckých textů, včetně nových vydání Galénových spisů. Renesance oživila myšlenku, že právě starověké lékařské učení bylo jediné pravé a novodobí učenci mají být jeho interprety (Porter 2001, str. 198). Starověká medicína, která si zachovala svůj vliv až do 18. století, vysoce cenila určení správné diagnózy a prognózy a navázání těsného kontaktu mezi lékařem a pacientem (Porter

2001, str. 26). Dokázala pomáhat lidem vyrovnávat se s chronickými nemocemi a léčit drobné neduhy, avšak v boji se smrtelnými infekcemi byla bezmocná.

Renesanční malíři, filosofové i básníci oslavovali ušlechtilost lidského ducha a krásu lidského těla a toužili po jeho bližším poznání. Díky umělcům, kteří zdůrazňovali význam anatomických znalostí, došlo k zásadním změnám v tomto oboru a změnil se i postoj vůči pitvám. Tradice medicíny provozované u lůžka nemocného byla postupně nahrazována a konfrontována se vznikem „vědeckější“ medicíny, založené na experimentálním anatomickém a fyziologickém výzkumu (Porter 2001, str. 26). Již od 15. století byl tento výzkum ztělesňován pitvnými technikami a anatomie se stala součástí akademické medicíny. Mezníky tohoto nového vývoje představují objevy padovského profesora Andrese Vesalia (16. století), který prokázal, že lidská anatomie se odlišuje od zvířecí a jako první tak odmítl Galénova dogmata; a Williama Harveye (17. století), který na základě fyziologického pozorování prokázal, že krev neproudí sem a tam, ale nepřetržitě koluje v uzavřeném krevním oběhu a srdce je jeho centrální pumpou.

5.1.4 Nástup „vědecké“ medicíny

Vědecké výzkumy v nadcházejícím období odhalily lymfatický systém a systém mízních cév, v 18. a 19. století se vědcům podařilo hlouběji pochopit funkci nervového systému a mozku. Mikroskopické a laboratorní techniky umožnily průzkum jednotlivých tělesných tkání a rozvíjela se buněčná biologie. Paralelní rozvoj biochemie vedl k hlubšímu pochopení tělesných procesů jako je dýchání, metabolismus či trávení. Ve 20. století pak přišla ke slovu genetika a molekulární biologie (Porter 2001, str. 26).

V druhé polovině 19. století došlo k revoluci v medicíně a to zásluhou nové medicínské disciplíny – mikrobiologie. Ta konečně vyřešila staletí trvající spory kolem otázky vzniku a vývoje různých chorobných stavů a stala se klíčem k pochopení podstaty infekčních onemocnění. Louis Pasteur ve Francii a Robert Koch v Německu prokázali, že bakterie mohou být příčinou nemocí a že je možné vědeckými zásahy epidemie kontrolovat. Byly vyvinuty vakcíny pro imunizaci lidí a mikrobiologie tak otevřela cestu k novým léčebným postupům. Poté, co byla v polovině 19. století objevena anestezie a antisepse, došlo k plnému rozvinutí chirurgie; zavedení sulfonamidů v první polovině 20. století a antibiotik během 2. světové války pak představovalo skutečnou revoluci ve farmakoterapii (Porter 2001, str. 27). Objev struktury molekuly DNA v roce 1953 otevřel celou řadu možností léčby metodami genového inženýrství (Duinová 1997, str. 158).

5.1.5 Technicky vyspělá medicína

V druhé polovině 20. století bylo v medicíně dosaženo neuvěřitelného pokroku, založeného především na matematice, fyzice a rozvoji technologií. Rozvoj počítačů způsobil revoluci v diagnostických zobrazovacích metodách, kterými lze pozorovat různé struktury uvnitř těla. V chirurgii se uplatnily lasery a speciální materiály umožňují nahradit kyčelní kloub nebo ledvinu umělým implantátem. Ačkoliv nás současná medicína oslňuje takovými úspěchy jako jsou transplantace orgánů či biotechnologie, nadále přetrvávají či dokonce přibývají chronická a psychosomatická onemocnění (Porter 2001, str. 28).

Euro-americká medicína se dnes stává globálním fenoménem a nezadržitelně se šíří do celého světa. To do značné míry souvisí s dominujícím postavením Západu v politické a ekonomické sféře, především však ji lidé vnímají jako dobře fungující a účinnou, minimálně u těch nejzávažnějších chorobných stavů (Porter 2001, str. 22).

5.2 Vědecký přístup západního lékařství, medicína založená na důkazech

Západní medicína vyvinula originální přístupy ke studiu funkcí lidského organismu ve zdraví a nemoci (Porter 2001, str. 23). Nahlížení do nitra organismu s cílem zdokonalovat možnosti medicíny se stalo specifickým rysem tradice západního lékařství, které je charakteristické svým vědeckým přístupem, tj. racionálními, exaktními metodami vědeckého výzkumu, ověřováním poznatků a hledáním důkazů. Vzhledem k složitosti živé hmoty však lékařský výzkum není přímočarý jako např. v technických oborech, a mnohá dříve přijatá tvrzení se mohou v dalším bádání ukázat jako chybná a je nutné je revidovat (Heřt 1995, str. 16). Poznání v medicíně se částečně opírá o pozitivismus, nicméně hlavním vlivem je racionální skepticismus. „Vědecká medicína směřuje k objektivnímu poznání příčiny chorob a k vypracování optimálních a obecně uznávaných léčebných metod.“ (Heřt 1995, str. 29)

5.3 Lidské tělo v centru pozornosti, nemoc jako oddělená entita

V celé dosavadní historii většina společností ve snaze zjednodušit složité skutečnosti interpretovala lidské bytí ve vztahu k širšímu vesmíru (k přírodě, nadpřirozeným silám, nebesům a peklu apod.). Moderní západní myšlení však postavilo do centra pozornosti člověka v jeho tělesnosti (Porter 2001, str. 23). Tento přístup naprosto změnil naše vnímání lidského těla a života.

Zatímco většina tradičních léčebných systémů se pokoušela porozumět vztahům mezi nemocným člověkem a jeho okolním prostředím a obnovovat rovnováhu mezi nimi, západní

lékařství chápe nemoc v rámci organismu samotného. Středem zájmu západní medicíny je především nemoc jako taková, spadající do určité kategorie nemocí, nebo původce nemoci. Na ně se zaměřuje, je vyděluje a snaží se o změnu, kontrolu či zneškodnění nemoci. Západní lékaři se nejprve zaměřují na příznaky nemoci a poté hledají její konkrétní příčinu. Nemoc je samostatným, poměrně dobře definovatelným fenoménem, přesně stanovená diagnóza popisuje vymezenou část těla. Lékaři uvažují analyticky, odstraňují jednotlivou entitu či příčinu.

6. Tradiční akupunktura z pohledu vědy

6.1 „Iracionální“ povaha tradiční akupunktury

Moderní věda pohlíží na tradiční čínskou akupunkturu jako na nevědecký systém, založený na iracionálních a mystických představách. Vědeckými kruhy je téměř všude filozofický základ akupunktury odmítán, neboť filozofické principy akupunktury neodpovídají vědeckým poznatkům z anatomie a fyziologie. Existenci meridiánů a aktivních akupunkturálních bodů se nepodařilo prokázat a jsou z pohledu vědy pouhou fikcí.

O neobjektivní a iracionální povaze akupunktury svědčí i skutečnost, že „tradiční čínská medicína“ jakožto ucelený systém existuje v Číně až od roku 1949, kdy byly sjednoceny různé starší filozofické výklady akupunktury včetně jejich léčebných modifikací. Prvky, které nevyhovovaly dualistickému modelu jin–jang byly vypuštěny (Heřt 1995, str. 29). „Tradiční čínská medicína“ je tak spíše průřezem a směsí různých tradičních metod. Nicméně i tato sjednocená akupunktura se dále rozrůznila a její jednotlivé verze se od sebe odlišují jak v teorii, tak v praxi. Pro tutéž chorobu tak jednotlivé akupunkturistické školy uvádějí jiné techniky léčby i stimulaci odlišných bodů, rovněž lokalizace bodů i průběh meridiánů jsou různými autory uváděny různě (Heřt 1995, str. 28).

6.2 Otázka účinnosti tradiční akupunktury

Ačkoliv se vědecká medicína staví proti tradiční akupunkturu odmítavě, nemůže přehlížet její pozitivní léčebné účinky – zejména v boji proti chronickým onemocněním. Akupunktura je proto podrobována rozsáhlému vědeckému výzkumu, který se snaží objektivně vysvětlit její léčebný efekt. Ten je dle názorů většiny autorů vyvolán dvěma činiteli: reflexní reakcí na vpich (mírně bolestivé dráždění kožních receptorů, tedy i akupunkturálních bodů, může utlumit vnímání bolesti, neboť vyvolává produkci chemických

látek v centrálním nervovém systému, které tlumí bolest) a působením na psychiku pacienta (Heřt 1995, str. 35).

Už sama stimulace jehlami představuje silný psychický vjem, který je provázen tzv. placebovým efektem, tj. sugestivním působením osoby léčitele, prostředí, situace a léčebného prostředku při léčbě, nezávisle na vůli nemocného. „Toto působení je zprostředkováno subjektivním vnímáním nemocného, jeho interpretací faktů, tendencí hodnotit je určitým způsobem apod.“ (Heřt 1995, str. 171) Připočteme-li k tomu skutečnost, že pacienti, kteří akupunkturu vyhledávají, jsou často zklamaní klasickou medicínou a v akupunkturu věří a očekávají uzdravení, pak je psychogenní působení hlavním léčebným prostředkem. „U většiny chronických chorob bývá narušena jak psychika, tak i nervová, vegetativní regulace činnosti orgánů, a tam může být efekt akupunktury zvláště silný.“ (Heřt 2005, str. 36)

Dosud nejrozsáhlejší srovnávací testy, zjišťující účinnost akupunktury v boji proti chronickým bolestem ve srovnání s klasickou medicínou, se uskutečnily v rámci studie Gerac (German acupuncture trials) v roce 2006. Výsledky potvrzují vliv dvou výše zmíněných činitelů: „předstíraná“ akupunktura se ukázala být stejně efektivní jako pravá, zatímco účinnost klasické terapie byla téměř o polovinu nižší. V závěrech studie se praví, že pokud má pacient vůči lékaři důvěru, je výsledek akupunkturní léčby v podstatě stejný, ať jsou jehly vpichovány do „akupunkturních bodů“ stanovených tradiční čínskou medicínou nebo kamkoli jinam. Vše tak nasvědčuje tomu, že léčivý je jak samotný vpich do kůže, který v těle vyvolává uvolnění chemických látek potlačujících bolest, tak vliv na psychiku pacienta provázený placebovým efektem.

Přítomnost placebového efektu neplatí pouze pro alternativní lékařství, ale je dokázána i ve vědecké (klasické) medicíně. Touto problematikou se zabýval D. E. Moerman, který ve své studii z roku 2002 zjišťoval přítomnost placebového efektu v rámci klasické terapie. Studenti medicíny měli reagovat na dva druhy léků: sedativum a povzbuzující prostředek, které však ve skutečnosti neobsahovaly žádnou účinnou látku. Ukázalo se, že reakce odpovídala významu, jaký studenti připisovali podávaným tabletám: červené tablety měly povzbuzující účinek, zatímco modré uklidňující; dvě tablety účinkovaly silněji než jedna.

6.3 Použití akupunktury v současném lékařství

Ve většině zemí v západní Evropě se dnes akupunktura používá jako komplementární metoda v rámci vědecké medicíny. Po stanovení objektivní diagnózy se léčba akupunkturou používá v kombinaci s léky a ostatními postupy klasické terapie a pouze tam, kde je její

příznivý efekt prokázán (Heřt 1995, str. 38). Stejným způsobem se vyvíjí i akupunktura v Číně, kde se již jen někteří akupunkturisté striktně drží starých teorií (Kajdoš 1997, str. 266).

V České republice se však akupunktura nevyvíjí tímto moderním směrem. „Typické je lpění na originální čínské filosofii a terminologii, snaha dát např. principům jin–jang i pěti elementům jiný, moderní, racionálnější smysl. Zoufale se lpí na představě o existenci meridiánů a aktivních bodů, i když jen na existenci virtuální, imaginární.“ (Heřt 1995, str. 38)

7. Tradiční čínská medicína v západním světě

7.1 Kritika vědecké medicíny a celosvětový rozmach alternativního lékařství

Jak jsem již zmínila v úvodu, moderní medicína, ačkoliv dosahuje stále většího pokroku a její možnosti a úspěchy v léčbě akutních onemocnění jsou fantastické, má řadu aspektů, které oslabují její popularitu a „nahrávají“ alternativnímu lékařství.

V první řadě je nutno si uvědomit, že vědecké myšlení je relativně novým fenoménem v historii lidstva a mnoho lidí je stále pod vlivem vývojově staršího, tzv. magického myšlení. Magii nelze vymýtit, protože odpovídá lidským potřebám. „Magické myšlení s jeho projevy, pověrami, ceremoniály, užíváním talismanů a fetiši se rozvíjí zejména tam, kde žádoucí výsledek činnosti jednotlivce nejistý, s možností selhání, kde tedy lze odhadnout budoucí vývoj jen s jistou pravděpodobností.“ (Heřt 1995, str. 17) S tímto iracionálním myšlením se proto často setkáváme v medicíně, neboť nemoc vždy přináší nejistotu. Lékařské poznatky i léčebné možnosti jsou dosud omezené, lékař může odhadnout budoucí vývoj nemoci jen s jistou pravděpodobností, mnohé choroby jsou špatně léčitelné nebo dokonce neléčitelné. Tato nezrušitelnost stavu je pro pacienta mnohdy neúnosná a snaží se hledat pomoc jinde – u léčitele, který mu nabízí pomoc a slibuje vyléčení bez rozpaků.

Nicméně hlavní příčina vzestupu zájmu o alternativní medicínu spočívá v samotném charakteru současné civilizace. Zrychlený technický vývoj zcela změnil způsob života a společnost upadá do „civilizačního mentálního stresu“. Stoupá výskyt tzv. civilizačních chorob – psychických onemocnění, vyčerpání a depresí (Heřt 1995, str. 18). Proto se mnozí lidé staví k moderní civilizaci odmítavě a snaží se nalézt cestu zpět k přírodě. Objevují se antiscientistická hnutí, namířená nejen proti vědě obecně, ale konkrétně proti vědecké medicíně, a představují tak teoretickou základnu pro alternativní lékařství. Ze strany pacientů je moderní medicíně často vytýkáno stále větší používání techniky a chemických léčiv.

Někteří lékaři techniku přeceňují a dochází k určitému odlidštění medicíny, neboť věnují stále méně času tolik potřebné rozmluvě s pacientem. A připočteme-li prudce stoupající nákladnost moderní terapie a nekritickou „propagaci“ medicínské vědy vzbuzující v pacientech představu, že medicína je všemocná, ačkoliv „na vlastní kůži“ zažívají opak (lékař je nedovede zbavit „banálních potíží“ jako jsou bolesti v zádech nebo migréna), není divu, že se pacienti obrací směrem k léčitelům. Ti přesně vystihli, co pacient potřebuje, pacientům se věnují, naslouchají, líbivě proklamují „návrat k přírodě“, léčení bez chemikálií, „komplexní pohled na lidský organismus“ či „zvláštní léčitelské síly“. (Heřt 1995, str. 19)

7.2 Příčiny mimořádného rozmachu alternativní medicíny v ČR

Zcela mimořádný zájem o alternativní medicínu u nás, ve srovnání se západními zeměmi, má své specifické důvody, které souvisejí s obdobím totality. Tehdy státem řízené plánované zdravotnictví svou úrovní zaostávalo za rozvinutými státy Evropy a transformace zdravotnictví po roce 1989 tuto situaci změnila zatím částečně. V řadách veřejnosti stále převládá vžitý názor, že naše zdravotnictví má nízkou úroveň a k obecné nespokojenosti přispívají i rostoucí požadavky na finanční spoluúčast.

Za těchto okolností je pro českou veřejnost alternativní lékařství, které k nám od roku 1989 proniká, vysoce atraktivní, neboť zdůrazňuje svou odlišnost od vědecké medicíny a slibuje vyléčit tam, kde medicína údajně selhala (Heřt 1995, str. 20). Pacienty láká svou novostí a módností, za podpory vlivné reklamní propagace. Populace je vystavena jednostrannému vlivu často nepravdivých a zkreslených informací, neboť v našich zeměpisných šířkách chybí informační protiváha, tj. objektivní, vědecké informace o skutečných možnostech a rizicích alternativní medicíny. Převažují publikace, jež se sice problematice alternativního lékařství věnují, jedná se však o materiály spíše „propagační“, které čtenáře seznamují s jednotlivými léčebnými metodami včetně jejich pozitivních účinků, nikoli však s jejich kritikou a možnými riziky.

Existuje ještě jedna zvláštnost, oproti západním zemím, která přispívá k rozmachu alternativního lékařství u nás. Zatímco v zahraničí provozují alternativní medicínu především léčitelé, v naší zemi jsou její metody součástí lékařských praxí (je provozována lékaři). Akupunktura byla přijata v podobě samostatné vědecké společnosti do České lékařské společnosti J. E. Purkyně. Tím získává v očích veřejnosti na věrohodnosti, zatímco mnozí lékaři to vnímají jako pokles vědecké prestiže české společnosti (Heřt 1995, str. 22).

7.3 Možnosti poskytování alternativních metod medicíny v rámci české legislativy

Alternativními (nekonvenčními) metodami medicíny se v České republice rozumí akupunktura a homeopatie, které jsou částečně upraveny ve zdravotnických zákonech.

V zákoně č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění platných předpisů, je stanoveno, že akupunktura a homeopatické přípravky nejsou hrazeny z prostředků veřejného zdravotního pojištění.

Ministerstvo zdravotnictví ČR neshledává homeopatii, na rozdíl od akupunktury, za metodu vědecky podloženou, ale nezakazuje ji jako metodu, která by pacientům škodila nebo byla nějakým způsobem nebezpečná. Je poskytována zkušenými lékaři, kteří jsou zároveň odborně způsobilí pro poskytování zdravotní péče v souladu se všemi právními předpisy platnými v současné době v oblasti zdravotnictví a v souladu s celosvětově uznávanými vědeckými postupy.

Akupunkturu může v České republice poskytovat každý samostatně působící lékař, tj. lékař s dosaženou kvalifikací v některém specializovaném oboru dle zákona č. 95/2004 Sb., o zdravotnických povoláních lékaře, zubního lékaře a farmaceuta. K výkonu této činnosti, případně k registraci svého nestátního zdravotnického zařízení v rozsahu poskytované zdravotní péče (§ 3 zákona č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních) musí doložit potvrzení o absolvování kurzu akupunktury v Institutu pro další vzdělávání ve zdravotnictví. Tyto kurzy mají svou pevnou strukturu a stanovené podmínky vzdělávání i závěrečného zkoušení, dané katedrou akupunktury IPVZ.

Při České lékařské společnosti J. E. Purkyně působí spolu s ostatními odbornými společnostmi od roku 1990 i Česká lékařská akupunkturistická společnost. Ta udržuje mezinárodní styky s ostatními akupunkturistickými odborníky včetně asijských zemí, Čínu nevyjímaje.

V kurzech akupunktury jsou lékaři školeni v tom smyslu, že se akupunkturou nevyлéčí onkologické nemoci. „Akupunkturu lze využívat u onkologicky nemocných pouze jako jeden z prostředků tlumících bolest a jako snahu o zlepšení kvality života.“ (prohlášení akupunkturistické a onkologické společnosti ČLS J. E. Purkyně k Národnímu onkologickému programu 2005)

Podle české legislativy nesmí laici poskytovat zdravotní péči, živnostenský zákon z roku 2000 to zakazuje. Zdravotní péči mohou v ČR poskytovat pouze odborně vyškolení pracovníci, zatímco laici mohou „maximálně“ nabízet poradenství.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

8. Vymezení cíle výzkumu

Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jaká je motivace pacientů k léčbě čínskou medicínou v ČR a jaké jsou jejich zkušenosti s léčbou.

První okruh otázek zjišťuje „příběh zdravotních potíží“ pacientů. Zajímá mne s jakými zdravotními problémy se čínskou medicínou léčí, jak dlouho je mají a zda k jejich odstranění v minulosti podstoupili i jiné metody léčby jako je léčba klasickou medicínou či jinými alternativními metodami. Zjišťuji, jak pacienti v současné době tyto své potíže léčí, tj. zda se léčí výhradně metodami čínského lékařství nebo ho využívají jako léčbu komplementární, spolu s terapií u klasického lékaře či v kombinaci s jinými alternativními způsoby léčby.

Druhý okruh otázek se zaměřuje konkrétně na léčebný proces, který pacienti v centru tradiční čínské medicíny podstupují. Zjišťuji jak dlouho se v centru léčí, jak intenzivní je jejich léčba, jak často do centra docházejí a kolik návštěv již mají za sebou. Rovněž mne zajímá, s jakými léčebnými metodami čínské medicíny mají zkušenost a kterou z nich hodnotí jako neúčinnější. Ptala jsem se pacientů, jak se celkově zdravotně cítí a zda léčba splnila jejich očekávání, zda pomohla.

Třetí okruh otázek se věnuje motivaci pacientů k léčbě čínskou medicínou. Zajímá mne, na základě čeho se pro tuto léčbu rozhodli (kdo jim ji doporučil, kde se o ní dočetli apod.) a zda pro ně byly důležité filosofické aspekty čínské medicíny a jakou roli pro ně hrály. Součástí této práce bude i snaha zmapovat povědomí respondentů o významu základních principů a pojmů, s nimiž čínská medicína pracuje a nakolik jsou pro ně významné při jejím užívání. Pokusila jsem se najít odpověď na otázku, zda má léčba čínskou medicínou pro pacienty čistě pragmatický význam, či zda představuje součást jejich zdravého životního stylu a postoje.

8.1 Výzkumné otázky

8.1.1 Základní výzkumná otázka

„Jaká je motivace českých pacientů k léčbě čínskou medicínou?“

8.1.2 Odvozené výzkumné otázky

- 1) Jaká je zkušenost pacientů s čínskou medicínou (s jejími léčebnými metodami) a jak ji hodnotí?
- 2) S jakým typem zdravotních potíží se pacienti čínskou medicínou nejčastěji léčí?
- 3) Se kterými pojmy, s nimiž čínská medicína běžně pracuje, se pacienti setkali a do jaké míry znají jejich význam?
- 4) Jsou pro pacienty důležité filosofické základy tradiční čínské medicíny?
- 5) Je pacientům, kteří podstupují léčbu čínskou medicínou, blízké nějaké asijské náboženství?
- 6) Mají pacienti, kteří se léčí čínskou medicínou, zkušenost s nějakou jinou alternativní medicínou?

9. Formulace výzkumných hypotéz

Na základě poznatků získaných studiem literatury jsem zformulovala následující výzkumné hypotézy (částečně jsem vycházela z výsledků výzkumu Dagmar Švarcerové uskutečněného v roce 1999, která se v rámci své bakalářské práce zabývala problematikou alternativní medicíny, konkrétně otázkou důvěry či nedůvěry laické veřejnosti k alternativnímu lékařství):

Centrální hypotéza: „Čeští pacienti podstupují léčbu čínskou medicínou z čistě pragmatických důvodů, s cílem zlepšit svůj zdravotní stav, a filosofie čínského lékařství pro ně nemá podstatný význam.“

Hypotéza č. 2/A: „Vysokoškolsky vzdělaní respondenti budou filosofickým konceptům čínské medicíny přikládat menší význam, než lidé s nižším stupněm dosaženého vzdělání.“

Hypotéza č. 2/B: „Pro ženy bude filosofický základ čínské medicíny důležitější než pro muže.“

Hypotéza č. 2/C: „Pro mladé respondenty bude filosofie čínského lékařství důležitější než pro starší respondenty.“

Hypotéza č. 3: „Pacienti, pro které je důležitá filosofie čínské medicíny, budou hodnotit léčbu čínskou medicínou jako účinnou, jejich zdravotní stav selepší.“

Hypotéza č. 4: „Pacientům, kteří kladně hodnotí svůj zdravotní stav, bude blízká filosofie a chápání světa čínské medicíny.“

Hypotéza č. 5: „Filosofie čínské medicíny se pro pacienty stane významnější během léčby.“

10. Operacionalizace

Abych mohla přistoupit k testování uvedených hypotéz a zodpovězení výzkumných otázek, je nutno nejprve operacionalizovat některé pojmy, které jsou jejich základem.

A. motivace pacientů k léčbě čínskou medicínou

Hlavním cílem mého výzkumu je zjistit, co přimělo pacienty k léčbě čínskou medicínou, jaké byly jejich důvody. Budu vycházet z odpovědí respondentů na následující otázky v dotazníku (v příloze): otázka č. 7, 10.1, 12, 13.

B. pragmatické důvody českých pacientů k léčbě čínskou medicínou

Budu se snažit zjistit, zda čeští pacienti podstupují léčbu čínskou medicínou z čistě pragmatických důvodů, tj. s cílem zlepšit svůj zdravotní stav či zda čínská medicína představuje součást jejich širšího životního způsobu, např. zdravého životního stylu apod. Odpověď na tuto otázku vyvodím z odpovědí na otázky č. 12, 13, 14 v dotazníku. (O „širším zdravotním způsobu“ pacientů vypovídají otázky č. 13, 14, 15 v dotazníku.)

C. význam, jaký respondenti přikládají filosofickým konceptům čínské medicíny

Zajímá mne, nakolik jsou pro české pacienty významné filosofické koncepty čínské medicíny a jakou roli pro ně hrají. Na to mi odpoví otázky č. 10.1., 10.2, 13 v dotazníku. Rovněž otázka č. 11.2. (co si respondenti představují pod některými principy a pojmy čínské medicíny) o tomto hodně vypoví.

11. Metoda výzkumu

11.1 Sběr dat

Sběr dat byl uskutečněn během dubna a května 2009 v Praze. Výběrový vzorek tvoří pacienti, kteří se léčí v jednom ze čtyř vyhledávaných center tradiční čínské medicíny u nás. Konkrétně se jedná o „1. Centrum tradiční čínské medicíny v Praze“ (při Československé SinoBiologické společnosti) v ulici Revoluční na Praze 1, „Most ke zdraví“ v ulici Nádražní na Praze 5, „Nature Care Clinic“ v ulici Plavecká na Praze 2 a „Kliniku tradiční čínské medicíny“ v ulici Opletalova na Praze 1, jež je největším centrem čínské medicíny v ČR.

Dotazování proběhlo formou dotazníku a bylo zcela anonymní. Dotazník obsahoval tři typy otázek (otázky uzavřené, otevřené a filtrační), které byly uspořádány do tří tématických celků.

Dotazníky byly rozdány do čtyř výše uvedených center tradiční čínské medicíny v Praze. Dotazníky vyplňovali pacienti, kteří se čínskou medicínou již léčí (tzn. mají za sebou minimálně jednu konzultaci u lékaře) a jsou starší 18ti let. Původním plánem bylo dávat pacientům dotazníky k vyplnění po absolvování jejich konzultace v centru. Nicméně po konzultaci měli pacienti většinou „na spěch“ a jejich ochota k zdržení nebyla veliká. Proto respondenti vyplňovali dotazníky již před konzultací, v době, kdy v čekárně centra čekali, než přijdou na řadu, a zkrátali si tak „dlouhou chvíli“. Vyplněné dotazníky odevzdávali na recepci příslušného centra nebo do rukou lékaře.

Celkem bylo pacientům rozdáno 60 dotazníků, z toho 58 bylo vráceno dostatečně vyplněných. 2 dotazníky byly nedostatečně vyplněny a byly z analýzy vyloučeny.

11.2 Základní charakteristika zkoumaného vzorku

Mezi 58 respondenty, kteří vyplnili dotazník, je 41 žen (přibližně 70 %) a 17 mužů (přibližně 30 %). Průměrný věk respondentů ve zkoumaném vzorku je 42 let, z toho průměrný věk žen je 41 let a průměrný věk mužů 43, 4 let. Ačkoliv sběr dat proběhl v Praze a dalo by se očekávat, že budou převažovat respondenti, kteří zde bydlí, byl poměr mezi pacienty „Pražáky“ a pacienty, kteří do Prahy dojíždějí, zcela vyrovnaný. Polovina respondentů uvedla, že bydlí v Praze a polovina mimo ni. Co se týká dosaženého vzdělání, 50 % respondentů má vysokoškolské vzdělání, 29 % má středoškolské vzdělání s maturitou, 10 % je absolventy vyšších odborných škol a 11 % respondentů našeho zkoumaného vzorku má základní vzdělání nebo jsou vyučeni v oboru (*viz graf č. 12 v příloze*). Naprostá většina respondentů (83 %)

pracuje v oblasti, která nijak nesouvisí se zdravotnictvím, profese 10ti respondentů (17 %) má se zdravotnictvím něco společného.

Více jak polovina respondentů (55 %) hodnotí svůj zdravotní stav jako docela dobrý, necelá třetina respondentů (29 %) hodnotí svůj stav neutrálně jako „ani dobrý, ani špatný“ a 9 % dotázaných označilo svůj zdravotní stav za velmi dobrý. Za docela špatný považuje svůj zdravotní stav 7 % respondentů, avšak nikdo z mého zkoumaného vzorku nehodnotí svůj zdravotní stav jako špatný (*viz graf č. 3 v příloze*).

12. Analýza dat a jejich interpretace

12.1 „Příběh“ zdravotních potíží pacientů

12.1.1 Zdravotní potíže, s nimiž se pacienti čínskou medicínou léčí a jak dlouho je mají

První otázka našeho dotazníku byla otevřená, dotázaní respondenti měli vypsát potíže (popsat vlastními slovy nebo uvést diagnózu), se kterými se čínskou medicínou léčí. Cílem bylo zjistit, o jaký typ potíží se jedná (zda převažují chronická onemocnění, v jejichž léčbě se čínská medicína často uvádí jako účinná) a zda se takto léčí se svým jedním zdravotním problémem či s více. Rovněž mne zajímalo, jak dlouho tyto zdravotní problémy dotázané pacienty trápí.

43,1 % respondentů mého zkoumaného vzorku uvedlo, že metodami čínské medicíny léčí jeden svůj zdravotní problém. Třetina respondentů (32,8 %) uvedla, že takto léčí své dvě zdravotní potíže, 15,5 % dotázaných uvedlo tři. Se čtyřmi či pěti zdravotními potížemi se čínskou medicínou léčí pouze čtyři dotázaní respondenti.

Většina potíží, s kterými se respondenti léčí, jsou chronické povahy, spadající do rámce tzv. civilizačních chorob. Převažují bolesti zad a hlavy, migrény, potíže s trávením, gynekologické problémy, nespavost, únava a vyčerpání organismu, slabá imunita, deprese a úzkostné poruchy jako jsou nervozita, úzkost a stres. Dva z dotázaných pacientů se čínskou medicínou léčí po prodělání akutních kardiovaskulárních stavů (infarktu myokardu a embolizace).

Na otázku, jak dlouho tyto zdravotní potíže mají, pět z dotázaných respondentů nenapsalo jasnou odpověď, tj. namísto počtu měsíců uvedli odpovědi „léta“ a „od dětství“. Ze zbývajících třiapadesáti dotázaných, kteří řádně odpověděli, téměř tři čtvrtiny (73,6 %, 39 dotázaných) respondentů uvedly, že těmito svými zdravotními problémy „trpí“ rok a déle (6

pacientů dva roky, 6 čtyři roky a 5 deset let). Pouze 3 z respondentů mají tyto zdravotní potíže méně než půl roku. Ve většině případů se tedy jedná o onemocnění dlouhodobého rázu, tj. chronická.

12.1.2 Léčba zdravotních potíží respondentů v minulosti a v současnosti

Zajímalo mne, zda pacienti v minulosti při léčbě těchto svých zdravotních potíží podstoupili jiné způsoby léčby než léčbu čínskou medicínou, tj. zda je léčili u klasického lékaře či jiným alternativním způsobem. Pokud ano, zjišťovala jsem jak dlouho se takto léčili. Rovněž mne zajímalo, jak tyto své potíže léčí v současné době, zda podstupují pouze léčbu čínskou medicínou nebo zda se současně (a jak dlouho) léčí ještě jiným (klasickým či alternativním) způsobem, tj. zda léčba čínskou medicínou je pro ně léčbou komplementární či jedinou.

Naprostá většina dotázaných pacientů (87,9 %) uvedla, že se v minulosti při léčbě těchto potíží léčili ještě jiným způsobem. Převažovala léčba u klasického lékaře, kterou podstoupilo 75,9 % respondentů. 19 % dotázaných podstoupilo jinou alternativní léčbu jako např. homeopatii, kineziologii, detoxikaci, reiki, shiatsu, fyzioterapii či léčbu u léčitele. Pouhých 7 respondentů (12,1 %) v minulosti nepodstoupilo při léčbě těchto svých potíží jiné léčebné metody než léčbu čínskou medicínou. U tří čtvrtin respondentů, kteří v minulosti léčili tyto své potíže u klasického lékaře, netrvala léčba déle než dva roky, u 56,8 % respondentů léčba skončila do půl roku. Jiným alternativním způsobem léčili pacienti tyto potíže od čtyř měsíců do pěti let, u 63,6 % respondentů nepřesáhla tato léčba dobu jednoho roku.

V současné době se 39,7 % respondentů léčí kromě čínskou medicínou ještě jiným způsobem, více jak polovina však nikoli. Léčbu čínskou medicínou současně s klasickou terapií podstupuje 29,3 % dotázaných pacientů, přičemž u nadpoloviční většiny z nich (64,7 %) klasická léčba netrvá déle než dva roky. Léčbu jinou alternativní medicínou, která trvá v rozmezí od tří měsíců do pěti let, podstupuje 12,1 % respondentů.

Z těchto výsledků vidíme, že ačkoliv většina dotázaných pacientů v minulosti (do dvou let) léčila tyto své zdravotní potíže u klasického lékaře, v současné době se více jak polovina respondentů léčí pouze čínskou medicínou. Méně než polovina respondentů využívá čínskou medicínu jako léčbu komplementární, nejčastěji v kombinaci s klasickou léčbou.

12.1.3 Předchozí zkušenost pacientů s léčbou čínskou či jinou alternativní medicínou při léčbě jiných zdravotních potíží

Zajímalo mne, zda pacienti, kteří se nyní čínskou medicínou léčí, měli již v minulosti s touto či jinou alternativní léčbou (např. s homeopatií, ajurvédou, tibetskou medicínou, léčitelstvím, reiki, shiatsu) vlastní zkušenost.

Výsledky ukazují, že tři čtvrtiny respondentů (75,9 %) se čínskou medicínou léčí poprvé a pouze jedna třetina (24,1 %) se takto léčila již v minulosti. S jinou alternativní medicínou má předchozí zkušenost 39,7 % dotázaných. (U nadpoloviční většiny respondentů, kteří se v minulosti jinak „alternativně“ léčili, netrvala léčba déle, než jeden rok.)

12. 2 Léčba čínskou medicínou z hlediska pacientů

12.2.1 „Charakteristika“ léčby pacientů v centru tradiční čínské medicíny

V rámci svého výzkumu jsem zjišťovala, jak dlouho se pacienti čínskou medicínou léčí, jak často do centra čínské medicíny chodí a kolik návštěv již mají za sebou. Také mne zajímalo, jaké léčebné metody čínské medicíny pacienti využívají, tzn. které z jejich metod jsou v českém prostředí nejrozšířenější.

Více jak tři čtvrtiny dotázaných pacientů (80,4 %) uvedly, že jejich léčba čínskou medicínou dosud trvá v rozmezí od jednoho měsíce do jednoho roku. Jedenáct respondentů (19,6 %) odpovědělo, že se v centru TČM léčí delší dobu, nicméně až na dva respondenty ne déle než čtyři roky.

Do centra tradiční čínské medicíny dotázaní pacienti docházejí jedenkrát (36,1 %) a dvakrát (20,7 %) měsíčně. 16 (27,6 %) pacientů mého výběrového souboru navštěvuje centrum ještě častěji – třikrát nebo čtyřikrát měsíčně.

Nadpoloviční většina (65,5 %) respondentů dosud absolvovala od jedné do dvanácti návštěv. Nejčastěji uváděli deset návštěv (10,3 %) a čtyři návštěvy (12,1 %). Pouze 3 respondenti měli za sebou první návštěvu.

Výsledky ukazují, že ve většině případů se jedná o léčbu spíše krátkodobější (do jednoho roku) a co do počtu návštěv ne příliš častou (jedenkrát až dvakrát do měsíce). To však neznamená, že by léčba nebyla intenzivní, neboť čínská medicína kromě akupunktury, akupresury, masáží apod. prováděných lékařem, léčí pomocí bylin a diety, které nevyžadují „odbornou asistenci“. Návštěva léčitele dvakrát do měsíce tedy může být v rámci intenzivní léčby dostačující, léčí-li se pacient doma např. pomocí fytotherapie.

Na základě výsledků mohu konstatovat, že v českém prostředí se dotázaní pacienti nejčastěji léčí pomocí akupunktury (93,1 %), druhou nejrozšířenější metodou je léčba bylinami (74,1 %). 37,9 % respondentů v rámci léčby čínskou medicínou upravilo svůj jídelníček. Nejméně používanými léčebnými metodami jsou baňkování a moxování, s nimiž má zkušenost nejméně respondentů. Nicméně výzkum ukazuje, že v českém prostředí jsou v rámci čínské medicíny uplatňovány všechny její léčebné metody (akupunktura, akupresura, moxování, baňkování, bylinná léčba, dieta, masáže, cvičení) a v rámci léčby pacientů mého zkoumaného vzorku jsou zastoupeny všechny z nich. Zkušenost ještě s jinou léčebnou metodou, s „kolorpunkturou“, uvedl jeden respondent (*viz graf č. 2 v příloze*).

12.2.2 Které z léčebných metod čínské medicíny pacienti hodnotí jako nejúčinnější

Zajímalo mne, které z léčebných metod čínské medicíny, s nimiž mají respondenti zkušenost, hodnotí jako nejúčinnější. Čínská medicína v rámci léčby používá kombinaci více svých metod (nejběžnější kombinací je akupunktura s bylinami), proto většina pacientů uvedla dvě metody a více.

Analýza odpovědí ukazuje, že mezi tři léčebné metody, které respondenti subjektivně hodnotí jako nejúčinnější, patří na prvním místě akupunktura (72,4 %), následuje léčba bylinami (60,3 %) a cvičení (15,5 %) (*viz graf č. 10 v příloze*).

12.2.3 Hodnocení léčby a „míra naplnění“ očekávání pacientů

V rámci svého šetření jsem se snažila zjistit, jak pacienti k léčbě čínskou medicínou na počátku přistupovali, tj. zda očekávali zlepšení svého zdravotního stavu či nikoli. Pokud ano, ptala jsem se respondentů, zda se jejich očekávání splnila. Zajímalo mne subjektivní hodnocení respondentů léčebného efektu čínské medicíny, zda pocítují, že se jejich zdravotní potíže zmírnily.

Pouze jeden z respondentů uvedl, že od léčby čínskou medicínou nic neočekával a dvanáct respondentů (20,7 %) zatím nedokáže úspěšnost léčby posoudit. Ostatní pacienti mého zkoumaného vzorku (75,9 %) očekávali, že se jejich zdravotní stavlepší a to se jim splnilo. 34,5 % uvedlo, že „rozhodně ano“, 41,4 % „asi ano“ (*viz graf č. 11 v příloze*).

Většina respondentů (75,8 %) hodnotí léčbu jako účinnou a pocítují, že došlo ke zlepšení jejich zdravotních problémů. 10,3 % respondentů hodnotí léčbu jako „napůl“

účinnou, pouze jeden dotázaný pacient odpověděl, že se jeho zdravotní stav nijak nezlepšil (viz graf č. 9 v příloze).

Analýza odpovědí prokázala, že existuje těsná souvislost mezi tím, jak pacienti léčbu hodnotí a zda je jim blízká filosofie a chápání světa čínské medicíny. Ti respondenti, kteří uváděli, že je jim blízká filosofie TČM, udávali i větší zlepšení jejich zdravotního stavu. (Spearmanovo rho, $sg \leq 0,01$). Potvrdila se tak má hypotéza, že pacienti, pro které je důležitá filosofie čínské medicíny, budou hodnotit léčbu čínskou medicínou jako účinnou, jejich zdravotní stav se zlepší.

12.3 Motivace pacientů k léčbě čínskou medicínou

12.3.1 Na základě čeho pacienti vyhledali léčbu čínskou medicínou

Zjišťovala jsem, jak se pacienti o čínské medicíně dozvěděli, co je přimělo tuto léčbu vyhledat. Respondenti odpovídali na uzavřenou otázku, v níž bylo osm možných odpovědí, o nichž jsem se domnívala, že pokrývají celou „škálu“ možností. Pokud se pacienti pro léčbu čínskou medicínou rozhodli na základě něčeho jiného než bylo v nabídce, zajímalo mne na základě čeho. Respondenti volili z následujících možností: 1. na doporučení lékaře, 2. na doporučení zdravotní sestry či jiného zdravotníka, 3. na doporučení přátel, známých, kolegů, sousedů, 4. na doporučení někoho z rodiny, 5. na základě inzerátu nebo reklamy v TV, rozhlase, novinách, 6. na základě četby odborné publikace (knihy, časopisu), 7. hledal(a) jsem na internetu, 8. na základě předchozí vlastní zkušenosti.

Více jak polovina respondentů (51,7 %) uvedla, že se o čínské medicíně dozvěděli od přátel, známých, kolegů či sousedů. 20,7 % dotázaných vyhledalo léčbu na základě doporučení někoho z rodiny. Nejméně „podnětné“ se ukázaly být možnosti: doporučení lékaře, zdravotní sestry či jiného zdravotníka a inzerát či reklama ve sdělovacích prostředcích. Jinou možnost uvedli čtyři respondenti, kteří se čínskou medicínou léčí, neboť ji sami studují či absolvovali přednášku o ní (viz graf č. 1 v příloze).

12.3.2 Z jakých důvodů se pacienti čínskou medicínou léčí

Respondenti měli na výběr tři možnosti, které zahrnovaly nejrozšířenější důvody, proč lidé vyhledávají léčbu alternativní medicínou. Pokud měli navíc jiné důvody, zajímalo mne jaké. Také jsem pacientům položila otázku, zda se čínskou medicínou mimo jiné léčí proto, že je jim blízká její filosofie.

Výsledky analýzy odpovědí ukazují, že většina respondentů (69 %) se čínskou medicínou léčí, protože chce zlepšit svůj zdravotní stav, neboť léčba klasickou medicínou nebyla účinná, nepomáhala. Druhým nejrozšířenějším důvodem (67,2 %) je snaha respondentů posílit své zdraví, předcházet nemocem, žít zdravě v souladu s přírodou. Více jak polovina respondentů (55,2 %)¹ rovněž uvedla, že se takto snaží zlepšit svůj zdravotní stav mírnějšími prostředky (např. vyvarovat se chemických léčiv, invazivních zákroků), když předchozí léčba byla účinná, pomáhala. Další důvod uvedlo pouze pět dotázaných pacientů, pro něž hraje důležitou roli „humánní“ přístup k pacientům a celostní pojetí nemoci (*viz graf č. 6 v příloze*).

Mezi důvody k léčbě řadí 62,1 % respondentů i filosofické základy tradiční čínské medicíny. Pouze pro dva pacienty z mého zkoumaného vzorku filosofické základy TČM „rozhodně“ nebyly důvodem, proč se pro léčbu rozhodli (*viz graf č. 4 v příloze*). Analýza dat rovněž ukázala, že význam filosofických základů čínské medicíny v řadách pacientů vzrostl během léčby. Před léčbou byly důležité pro 62,1 % dotázaných, zatímco nyní mají význam pro 82,7 % respondentů (*viz graf č. 5 v příloze*). To potvrzuje mou hypotézu, že filosofie čínské medicíny získá pro pacienty na významu během léčby.

Jak ukazují výsledky analýzy, pro nadpoloviční většinu pacientů mého zkoumaného vzorku je důvodem k léčbě čínskou medicínou jak její schopnost uzdravovat (chtějí zlepšit svůj zdravotní stav), tak její filosofické základy. Má domněnka, že čeští pacienti podstupují léčbu čínskou medicínou z čistě pragmatických důvodů, aniž by pro ně měla podstatný význam filosofie čínského lékařství, se tedy nepotvrdila.

Při analýze byl rovněž zjištěn statisticky významný přímo úměrný vztah mezi tím, zda byly filosofické základy jedním z důvodů vyhledání léčby a tím, zda je respondentovi blízké nějaké východní náboženství (Spearmanovo rho, $sg=0,01$).

12.4 Čínská medicína v rámci „životního stylu a postoje“ pacientů

Chtěla jsem zjistit, zda léčba čínskou medicínou představuje u dotázaných pacientů „součást“ jejich životního stylu a postojů. Ptala jsem se, zda je jim blízká filosofie a chápání světa čínské medicíny, zda je jim blízké či vyznávají nějaké asijské náboženství a zda se věnují čínským zdravotním či meditačním cvičením.

---

¹ Nenutila jsem respondenty vybrat jednu ze čtyř nabízených možností, ale mohli se vyjádřit ke každé z nich jako k samostatné odpovědi. Proto je procentuální součet větší než 100 %.

Nikdo z respondentů se k filosofii a pojetí světa čínské medicíny nestaví odmítavě, pro 31 % dotázaných pacientů jsou však tyto „představy“ spíše vzdálené. Nicméně většina respondentů (69 %) se s filosofií a chápáním světa čínské medicíny nějakým způsobem „ztotožňuje“, třináct respondentů zcela (*viz graf č. 7 v příloze*).

Analýza prokázala, že existuje statisticky významná souvislost mezi tím, nakolik je respondentům filosofie čínské medicíny blízká a tím, jak hodnotí svůj zdravotní stav (Spearmanovo ρ , $sg=0,05$). Pacienti, kterým je blízká filosofie čínské medicíny, hodnotí svůj zdravotní stav kladně, v porovnání s těmi, kterým jsou tyto představy vzdálené. Mohu tak přijmout svou čtvrtou hypotézu.

Více jak třetina (37,9 %) dotázaných pacientů uvedla, že je jim blízké nějaké asijské náboženství nebo ho aktivně vyznává (buddhismus) (*viz graf č. 8 v příloze*). Zdravotnímu či meditačnímu cvičení v čínském stylu se věnuje 25,9 % respondentů, kteří cvičí tai-ji, qi-gong nebo jógu, meditaci praktikují dva z dotázaných pacientů. Cvičení a meditaci se tyto pacienti věnují v rozmezí od jednoho měsíce do deseti let, většina z nich dva roky a déle.

Rovněž jsem zjišťovala, zda existuje souvislost mezi stupněm dosaženého vzdělání respondentů a tím, nakolik je jim blízká filosofie čínské medicíny. Očekávala jsem, že čím vyšší bude dosažené vzdělání respondentů, tím menší význam budou přikládat filosofickým konceptům čínského lékařství. Mezi vzděláním a „postojem“ k filosofii však nebyla zjištěna statisticky významná závislost a má hypotéza, že vysokoškolsky vzdělaní respondenti budou filosofickým konceptům čínské medicíny přikládat menší význam, než lidé s nižším stupněm dosaženého vzdělání, se nepotvrdila ani nevyvrátila.

Má domněnka, že pro ženy bude filosofický základ čínské medicíny důležitější než pro muže, se ukázala být mylná, neboť analýza neprokázala žádnou souvislost mezi „postojem“ k filosofii a pohlavím respondentů. Ve svém postoji k filosofii čínské medicíny se tedy muži a ženy od sebe nijak zvlášť neliší.

Rovněž musím odmítnout mou hypotézu, že pro mladé respondenty bude filosofie čínského lékařství důležitější než pro ty starší. Žádná významná souvislost mezi věkem respondentů a jejich postojem k filosofii zjištěna nebyla (Spearmanovo ρ).

Vidíme tedy, že pacienti (obou pohlaví, jakéhokoli vzdělání a věku) mého zkoumaného vzorku „čínské hodnoty“ spíše neodmítají, ba naopak. Avšak ve většině případů, ať už se jedná o náboženství, meditaci nebo cvičení, je sami „neprovozují“.

12.5 Znalost základních pojmů čínské medicíny a povědomí o jejich významu

Z rozsáhlého pojmosloví čínské medicíny jsem vybrala deset nejznámějších pojmů, které se v souvislosti s čínskou medicínou běžně používají a s nimiž má možnost „přijít do styku“ laická veřejnost. Zjišťovala jsem, zda se s nimi respondenti mého výběrového vzorku setkali. Pokud ano, zajímalo mne, co si pod nimi představují (pacienti měli vlastními slovy popsat). Konkrétně jsem zvolila pojmy: akupunktura, akupresura, moxa, baňkování, fyto terapie, jin-jang, taj-či (tai-ji), čchi (qi), meridián a tělesná disharmonie.

Výsledky mého šetření ukazují, že téměř všichni respondenti (98,3 %) se dosud setkali s pojmem akupunktura. Důvodem, proč tomu tak je, může být nejen skutečnost, že se jedná o primární léčebnou metodu čínské medicíny, kterou podstupuje většina pacientů, ale i fakt, že tento pojem je mezi českou veřejností rozšířen díky dlouhé tradici, kterou v naší zemi akupunktura má. (Byla podporována státem již před rokem 1989.) Co do „známosti“ následují pojmy baňkování (82,8 %), akupresura (77,6 %), jin-jang (77,6 %) a tělesná disharmonie (72,4 %). Nejméně pacientů se dosud setkala s pojmem moxa, avšak i tak je tento pojem mezi respondenty značně rozšířený – setkala se s ním více jak polovina (53,4 %) dotázaných.

Pod pojmem akupunktura všichni respondentů, kteří ho znají, správně rozumí léčbu jehličkami, přičemž někteří svou odpověď blíže specifikovali. Uvedli odpovědi typu: „léčba pomocí akupunkturních jehel zavedených do akupunkturních bodů na těle“, „vpichování jehliček do různých drah různých orgánů“, „uvolňování energetických drah orgánů pomocí jehel“, „vpichy jehlami do bodů podél energetických drah“, „upravování toku energie pomocí vpichů do definovaných míst v těle“, „posilování, usměrňování a vyrovnávání čchi vpichováním jehel“ apod.

O významu pojmu akupresura mají respondenti rovněž správnou představu. Vesměs se objevovaly odpovědi typu: „léčba tlakem prsty“, „tlaková masáž“, „stlačování bodů“, „stimulace akupresurních bodů tlakem“, „působení tlakem na energetické dráhy různých orgánů“ či „vyrovnávání toku čchi stlačováním akupresurních bodů“.

K pojmu moxa respondenti uvedli, že se jedná o léčbu (stimulaci akupunkturních bodů/drah/orgánů) teplem a většina z nich také uvedla, pomocí čeho tato „tepelná“ léčba probíhá. Např. pomocí: „sušených bylin stlačených do tvaru doutníku“, „moxovacích tyčinek“, „bylinné cigarety“, „pelyňkového doutníku“ apod.

Když se řekne baňkování, respondenti si vybaví léčbu (skleněnými) baňkami, které se přikládají na tělo. Často uváděli, že se jedná o masáž nahřátými baňkami, v kterých se vytvoří

podtlak a přisají se na pokožku. Někteří rovněž uvedli, že jsou takto stimulovány energetické body, dráhy nebo čchi a dochází k prokrvení pokožky a úlevě od bolesti.

Pod pojmem fytoterapie si respondenti většinou správně představují bylinnou (rostlinnou) léčbu, avšak u sedmi respondentů se objevily i představy mylné. Ti si pod tímto pojmem představují např. masáže, cvičení, léčbu pomocí barev či změnu stravy.

Pojem jin-jang pro respondenty nejčastěji znamená protikladné principy, síly, energie či prvky. Často uvedli konkrétní příklady jako: ženský a mužský princip, teplo a zima, světlo a tma, klad a zápor. Tři z respondentů navíc uvedli, že se jedná o prvky, které ze sebe navzájem vycházejí a navzájem se doplňují (přecházejí jeden v druhý). Někteří o nich „hovořili“ jako o harmonii, vyrovnanosti či rovnováze sil.

Pojem tai-ji respondenti správně spojují se zdravotním cvičením či bojovým uměním. Sedm respondentů uvedlo, že při cvičení tai-ji dochází k harmonizaci těla, vedoucí k správnému proudění čchi v těle. Dva respondenti navíc zmínili, že se jedná o „práci“ s dechem a pohybem.

K pojmu čchi respondenti uvedli, že se jedná o energii. Někteří navíc poznamenali, že se jedná o „životní sílu“, „nemateriální energii“, „vnitřní energii“ nebo „energii oživující hmotu“. Meridián naprostá většina respondentů, kteří se s tímto pojmem setkali, popsala jako „dráhu“. Nejčastější byly odpovědi typu: „energetická dráha“, „dráha, po které proudí čchi“, „dráha přináležející určitému orgánu“ nebo „dráha, na které leží akupunkturální body“.

Tělesné disharmonii respondenti rozumí jako stavu těla, které je v nerovnováze, způsobující nemoc. Někteří navíc uvedli, že se jedná o nerovnováhu tělesné energie, nerovnováhu jin-jang či o nesoulad (poruchu) funkcí tělesných orgánů.

Z odpovědí respondentů mohu tedy konstatovat, že většina z těch, kteří uvedli, že se setkali s výše uvedenými pojmy, je také správně „informována“ o jejich významu. Až na pojem „fytoterapie“ mají všichni respondenti správnou představu o tom, co pojmy znamenají. Nicméně u fytotherapie pouze třetina z těch, kteří odpověděli, má chybnou představu o významu tohoto pojmu.

13. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jaká je motivace pacientů k léčbě čínskou medicínou v ČR. Zjišťovala jsem, z jakých důvodů se pacienti čínskou medicínou u nás léčí a s jakým typem onemocnění se takto léčí. Zajímaly mne bližší podrobnosti týkající se samotné léčby v centru tradiční čínské medicíny, tj. jak často pacienti do centra TČM docházejí, jakými léčebnými metodami čínské medicíny se zde léčí a kolik návštěv již mají za sebou. Snažila jsem se zjistit, zda důvody pacientů pro léčbu čínskou medicínou jsou čistě pragmatické (pacienti jsou pouze jejími „pasivními uživateli“, kteří sledující cíl uzdravit se či zmírnit své potíže) nebo zda tato nekonvenční léčba představuje součást jejich širšího životního způsobu a postojů (např. součást zdravého životního stylu v souladu s přírodou). Zajímalo mne, zda respondenti mají kromě s čínskou medicínou vlastní zkušenost ještě s jinou alternativní léčbou. V této práci jsem se hodně věnovala „problematice“ filosofických konceptů čínské medicíny, zda jsou pro pacienty důležité a hrají roli při jejím užívání, nakolik jsou jim blízké či vzdálené a jak vysoké je jejich povědomí o významu základních pojmů a principů TČM. Zjišťovala jsem, jaký je vztah respondentů k asijským náboženstvím. Data pro tento výzkum byla získána na základě dotazníkového šetření. Pro jejich vyhodnocení byl použit program pro zpracování sociologických dat SPSS, měření 1. a 2. stupně (T-Test, Spearmanův korelační koeficient rho).

Výzkumné hypotézy jsem formulovala na základě prostudované literatury a částečně na základě výsledků výzkumu Dagmar Švarcerové uskutečněného v rámci její bakalářské práce z roku 1999, která se zabývala problematikou postoje laické veřejnosti k alternativní medicíně, zejména otázkou důvěry Čechů k alternativnímu lékařství.

Na základě výsledků mého výzkumu mohu shrnout, že „primární“ motivací českých pacientů k léčbě čínskou medicínou je jejich touha uzdravit se, popř. zmírnit své zdravotní potíže. Často tak činí z důvodu negativní zkušenosti s klasickou medicínou, která nedokázala jejich zdravotní problémy vyřešit a proto hledají (alternativní) pomoc jinde. Nicméně i tato čistě „pragmatická“ motivace je doprovázena dalšími důvody, jako je snaha respondentů posílit své zdraví, žít zdravě v souladu s přírodou či vyvarovat se chemických léčiv a invazivních zákroků klasické medicíny. Pro pacienty jsou rovněž důležité filosofické koncepty tradiční čínské medicíny, které jsou pro mnohé z nich důvodem, proč se takto léčí. Většině dotázaných pacientů jsou filosofie a chápání světa čínské medicíny nějakým způsobem blízké, více jak třetině respondentů je blízké nějaké asijské náboženství.

Co se týče povědomí pacientů o významu „běžných“ pojmů a principů čínské medicíny, ukázalo se, že tyto pojmy jsou u nás značně rozšířené a lidé rovněž znají jejich správný význam. Většina respondentů, kteří uvedli, že se s pojmy setkali, také věděla, co znamenají.

Za velmi zajímavou považují skutečnost, že většina respondentů od léčby očekávala zlepšení svého zdravotního stavu a to se jim také splnilo. Tři čtvrtiny respondentů uvedly, že se jejich zdravotní stav díky léčbě čínskou medicínou zlepšil. Rovněž se ukázalo, že pacienti, kterým je blízká filosofie čínské medicíny, hodnotí léčbu čínskou medicínou jako účinnou a udávají větší zlepšení svého zdravotního stavu. Léčebnými metodami, které respondenti subjektivně hodnotí jako neúčinnější, jsou na prvním místě akupunktura, dále léčba bylinami a cvičení.

Výzkum potvrdil tři z mých výzkumných hypotéz (zdravotní stav u pacientů, pro které je důležitá filosofie čínské medicíny, se zlepšil; pacientům, kteří kladně hodnotí svůj zdravotní stav, je blízká filosofie čínské medicíny; význam filosofie pro pacienty vzrostl během léčby). Centrální výzkumná hypotéza a hypotéza č. 2/A, B, C se nepotvrdily. Čeští pacienti se čínskou medicínou léčí nejen z pragmatických důvodů – s cílem zlepšit svůj zdravotní stav, ale i pro její přírodní „povahu“ a filosofický základ. Vzdělání, pohlaví ani věk se neukázaly být rozhodující pro to, nakolik důležité jsou filosofické koncepty pro dotázané pacienty.

14. Seznam literatury

ANDO, V. (2005). Klasická čínská medicína - základy teorie I. Svítání, Hradec Králové.

Asociace Chuzhen. (1999). Teoretické základy tradiční čínské medicíny - díl I-VI. Československá sinobiologická společnost, Praha.

DUINOVÁ, N., SUTCLIFFOVÁ, J. (1997). Historie medicíny - od pravěku do roku 2020. Slovart, Praha.

EGER, L. (1991). Čínská zdravotní cvičení. Čchi-kung. Schneider & Co., Brno.

FOX, A., FOX, B. (1997). Alternativní léčba. Alpress, Frýdek-Místek.

GORDON, R. (1995). Podivuhodné dějiny lékařství. Melantrich, Praha.

HARTZOVÁ, P. (1996). Taoismus. Nakladatelství Lidové noviny. Praha.

HEŘT, J. a kol. (1995). Alternativní medicína - možnosti a rizika. Grada Publishing, Praha.

CHENG, A. (2006). Dějiny čínského myšlení. DharmaGaia, Praha.

KAJDOŠ, V. (1997). Akupunktura, akupresura a čínská gymnastika aneb kovem a ohněm. Poznání, Praha.

KAPTCHUK, T. (2000). The Web That Has No Weaver: Understanding Chinese Medicine. Cambridge.

KŘÍŽOVÁ, E. (2004). Alternativní medicína jako problém. Karolinum, Praha.

LAO-C'. (1994). Tao-te-ťing. Cad Press, Bratislava.

MEEUSOVÁ, C. (2003). Tajemství šiacu. Svojtka. Praha.

MOLE, P. (1992). Akupunktura - harmonie těla, mysli a ducha. Pragma, Praha.

OBUCHOVÁ, L. (1999). Číňané 21. století: dějiny - tradice - obchod. Academia, Praha.

PALÁT, A., PRŮŠEK, J. (2001). Středověká Čína. Společnost a zvyky v době dynastií Sung a Jüan. DharmaGaia, Praha.

PORTER, R. (2001). Největší dobrodiní lidstva. Historie medicíny od starověku po současnost. Prostor, Praha.

ŠVARCEROVÁ, D. (1999). Alternativní medicína očima laiků. Masarykova univerzita, Brno.

www.annals.org/cgi/content/full/136/6/471

www.archinte.ama-assn.org/cgi/content/abstract/167/17/1892

www.calmspirit.com

[www.cizinci.cz/files/clanky/125/cinane v CR.pdf](http://www.cizinci.cz/files/clanky/125/cinane_v_CR.pdf)

www.ecam.oxfordjournals.org

www.energy.sk/cz/info/detttext_x7070x.asp

www.etcma.org/content/view/15/31

www.gerac.de

www.chinesemedicineneeds.com/2009/03/14/acupuncture-is-grounded-in-science-not-myth-and-magic

www.chinesemedicineneeds.com/category/acupuncture

www.medical-acupuncture.co.uk

www.quackwatch.org/01QuackeryRelatedTopics/acu.html

www.tcm.health-info-org/WHO-treatment-list.html

15. Seznamy příloh

15.1 Seznam tabulek (na straně 56 až 62)

Tabulka 1: S kolika zdravotními potížemi se respondenti čínskou medicínou léčí

Tabulka 2: „Podstoupil(a) jste v minulosti při léčbě těchto svých potíží jiné způsoby léčby než léčbu čínskou medicínou?“

Tabulka 3: „Léčíte tyto své potíže v současné době ještě u jiného lékaře než u praktika čínské medicíny?“

Tabulka 4: Jak často respondenti do centra tradiční čínské medicíny chodí

Tabulka 5: „Měl(a) jste předchozí zkušenost s čínskou medicínou při léčbě jiných zdravotních potíží?“

Tabulka 6: „Měl(a) jste předchozí zkušenost s jinou nekonvenční (alternativní) medicínou?“

Tabulka 7: Na základě čeho respondenti vyhledali léčbu čínskou medicínou

Tabulka 8: Jakými léčebnými metodami se respondenti v centru tradiční čínské medicíny léčí

Tabulka 9: Subjektivní názor respondentů na jejich zdravotní stav

Tabulka 10: „Byly filosofické základy TČM jedním z důvodů, proč jste se rozhodl(a) pro léčbu čínskou medicínou?“

Tabulka 11: Mají filosofické základy TČM pro respondenty význam nyní, během léčby?

Tabulka 12: S kterými pojmy čínské medicíny se respondenti dosud setkali

Tabulka 13: Proč se respondenti čínskou medicínou léčí

Tabulka 14: „Řekl(a) byste, že se zde léčíte proto, že je Vám blízká filosofie a chápání světa čínské medicíny?“

Tabulka 15: „Je Vám blízké nějaké východní náboženství či vyznáváte je aktivně?“

Tabulka 16: „Věnujete se zdravotním či meditačním cvičením v čínském stylu?“

Tabulka 17: Subjektivní názor respondentů na to, zda se jejich zdravotní potíže díky léčbě čínskou medicínou zlepšily

Tabulka 18: Kterou z metod čínské medicíny, jež vyzkoušeli, hodnotí respondenti jako nejúčinnější

Tabulka 19: Splnila léčba čínskou medicínou očekávání respondentů?

Tabulka 20: „Má Vaše profese něco společného se zdravotnictvím?“

15.2 Seznam grafů (na straně 63 až 68)

Graf 1: Na základě čeho pacienti vyhledali léčbu čínskou medicínou

Graf 2: Léčebné metody čínské medicíny, kterými se pacienti léčí

Graf 3: Subjektivní názor pacientů na jejich zdravotní stav

Graf 4: „Byly filozofické otázky TČM jedním z důvodů, proč jste se rozhodl(a) pro léčbu čínskou medicínou?“

Graf 5: „Mají pro Vás význam nyní?“

Graf 6: Důvody pacientů k léčbě čínskou medicínou

Graf 7: „Řekl(a) byste, že se zde léčíte proto, že je Vám blízká filosofie a chápání světa čínské medicíny?“

Graf 8: „Je Vám blízké nějaké východní náboženství či vyznáváte je aktivně?“

Graf 9: „Řekl(a) byste, že se Vaše zdravotní potíže díky léčbě čínskou medicínou zlepšily?“

Graf 10: Léčebné metody čínské medicíny, které pacienti hodnotí jako nejúčinnější

Graf 11: Splnila léčba očekávání pacientů?

Graf 12: Dosažené vzdělání dotazovaných pacientů

16. Přílohy

16.1 Tabulky

Tabulka 1: S kolika zdravotními potížemi se respondenti čínskou medicínou léčí

POČET ZDRAVOTNÍCH POTÍŽÍ	Odpovědělo respondentů	% z celého zkoumaného vzorku 58 respondentů	% z počtu respondentů, kteří odpověděli
1	25	43,1 %	43,9 %
2	19	32,8 %	33,3 %
3	9	15,5 %	15,8 %
4	2	3,4 %	3,5 %
5	2	3,4 %	3,5 %
Celkem	57	98,3 %	100,0 %
Neodpovědělo respondentů	1	1,7 %	-
Celkem	58	100,0 %	-

Tabulka 2: „Podstoupil(a) jste v minulosti při léčbě těchto svých potíží jiné způsoby léčby než léčbu čínskou medicínou?“

Odpovědělo respondentů	%
ANO	51 87,9 %
NE	7 12,1 %
Celkem	58 100,0 %

Tabulka 3: „Léčíte tyto své potíže v současné době ještě u jiného lékaře než u praktika čínské medicíny?“

Odpovědělo respondentů	% z celého zkoumaného vzorku 58 respondentů	% z počtu respondentů, kteří odpověděli
ANO	23 39,7 %	42,6 %
NE	31 53,4 %	57,4 %
Celkem	54 93,1 %	100,0 %
Neodpovědělo respondentů	4 6,9 %	-
Celkem	58 100 %	-

Tabulka 4: Jak často respondenti do centra tradiční čínské medicíny chodí

Počet návštěv za měsíc	Odpovědělo respondentů	% z celého zkoumaného vzorku 58 respondentů	% z počtu respondentů, kteří odpověděli
1	21	36,1 %	38,2 %
2	12	20,7 %	21,8 %
3	7	12,1 %	12,7 %
4	9	15,5 %	16,4 %
5	2	3,4 %	3,6 %
6	1	1,7 %	1,8 %
7	1	1,7 %	1,8 %
8	1	1,7 %	1,8 %
9	1	1,7 %	1,8 %
Celkem	55	94,8 %	100,0 %
Neodpovědělo respondentů	3	5,2 %	-
Celkem	58	100,0 %	-

Tabulka 5: „Měl(a) jste předchozí zkušenost s čínskou medicínou při léčbě jiných zdravotních potíží?“

	Odpovědělo respondentů	%
ANO	14	24,1 %
NE	44	75,9 %
Celkem	58	100,0 %

Tabulka 6: „Měl(a) jste předchozí zkušenost s jinou nekonvenční (alternativní) medicínou?“

	Odpovědělo respondentů	%
ANO	23	39,7 %
NE	35	60,3 %
Celkem	58	100,0 %

Tabulka 7: Na základě čeho respondenti vyhledali léčbu čínskou medicínou

	Odpovědělo respondentů	%
Na doporučení lékaře	1	1,7 %
Na doporučení zdravotní sestry, jiného zdravotníka	4	6,9 %
Na doporučení přátel, známých, kolegů, sousedů	30	51,7 %
Na doporučení někoho z rodiny	12	20,7 %
Na základě inzerátu nebo reklamy v TV, rozhlasu, novinách	1	1,7 %
Na základě četby odborné publikace (knihy, časopisu)	8	13,8 %
Hledal(a) jsem na internetu	6	10,3 %
Na základě předchozí vlastní zkušenosti	7	12,1 %
Na základě něčeho jiného	4	6,9 %

Tabulka 8: Jakými léčebnými metodami se respondenti v centru tradiční čínské medicíny léčí

	Počet respondentů	%
Akupunktura	54	93,1 %
Akupresura	6	10,3 %
Moxování	8	13,8 %
Baňkování	5	8,6 %
Bylinná léčba	43	74,1 %
Dietetická úprava jídelníčku	22	37,9 %
Masáže	7	12,1 %
Cvičení	9	15,5 %
Jiná metoda	1	1,7 %

Tabulka 9: Subjektivní názor respondentů na jejich zdravotní stav

	Odpovědělo respondentů	%
Velmi dobrý	5	8,6 %
Docela dobrý	32	55,2 %
Ani dobrý, ani špatný	17	29,3 %
Docela špatný	4	6,9 %
Špatný	0	0 %
Celkem	58	100,0 %

Tabulka 10: „Byly filosofické základy TČM jedním z důvodů, proč jste se rozhodl(a) pro léčbu čínskou medicínou?“

Odpovědělo respondentů		%
Rozhodně ne	2	3,4 %
Spíše ne	20	34,5 %
Spíše ano	20	34,5 %
Rozhodně ano	16	27,6 %
Celkem	58	100,0 %

Tabulka 11: Mají filosofické základy TČM pro respondenty význam nyní, během léčby?

Odpovědělo respondentů		%
Rozhodně ne	1	1,7 %
Spíše ne	9	15,5 %
Spíše ano	22	37,9 %
Rozhodně ano	26	44,8 %
Celkem	58	100,0 %

Tabulka 12: S kterými pojmy čínské medicíny se respondenti dosud setkali

POJEM	Počet respondentů, kteří se s pojmem setkali	% z celého zkoumaného vzorku 58 respondentů	Počet respondentů, kteří se s pojmem nesetkali	% z celého zkoumaného vzorku 58 respondentů	Neodpovědělo respondentů	%
Akupunktura	57	98,3 %	1	1,7 %	0	0 %
Akupresura	45	77,6 %	9	15,5 %	4	6,9 %
Moxa	31	53,4 %	21	36,2 %	6	10,3 %
Baňkování	48	82,8 %	5	8,6 %	5	8,6 %
Fytoterapie	36	62,1 %	13	22,4 %	9	15,5 %
Jin-jang	45	77,6 %	6	10,3 %	7	12,1 %
Taj-či	44	75,9 %	7	12,1 %	7	12,1 %
Čchi	34	58,6 %	13	22,4 %	11	19,0 %
Meridián	36	62,1 %	14	24,1 %	8	13,8 %
Tělesná disharmonie	42	72,4 %	9	15,5 %	7	12,1 %

Tabulka 13: Proč se respondenti čínskou medicínou léčí

Respondenti se čínskou medicínou léčí, protože...	Odpovědělo respondentů	%
1. chtějí zlepšit svůj zdravotní stav, neboť léčba klasickou medicínou nebyla účinná, nepomáhala	40	69 %
2. chtějí zlepšit svůj zdravotní stav mírnějšími prostředky, např. chtějí se vyvarovat chemických léčiv, popř. invazivních zákroků, i když předchozí léčba byla účinná, pomáhala	32	55,2 %
3. se snaží posílit své zdraví, předcházet nemocem, žít zdravě v souladu s přírodou	39	67,2 %
4. mají jiné důvody	5	8,6 %

Tabulka 14: „Řekl(a) byste, že se zde léčíte proto, že je Vám blízká filosofie a chápání světa čínské medicíny?“

Odpovědělo respondentů		%
Rozhodně ne	0	0,0 %
Spíše ne	18	31,0 %
Spíše ano	27	46,6 %
Rozhodně ano	13	22,4 %
Celkem	58	100,0 %

Tabulka 15: „Je Vám blízké nějaké východní náboženství či vyznáváte je aktivně?“

	Odpovědělo respondentů	% z celého zkoumaného vzorku 58 respondentů	% z počtu respondentů, kteří odpověděli
Rozhodně ne	10	17,2 %	17,5 %
Spíše ne	25	43,1 %	43,9 %
Spíše ano	16	27,6 %	28,1 %
Rozhodně ano	6	10,3 %	10,5 %
Celkem	57	98,3 %	100,0 %
Neodpovědělo Respondentů	1	1,7 %	-
Celkem	58	100,0 %	-

Tabulka 16: „Věnujete se zdravotním či meditačním cvičením v čínském stylu?“

Odpovědělo respondentů		% z celého zkoumaného vzorku 58 respondentů	% z počtu respondentů, kteří odpověděli
ANO	15	25,9 %	26,3 %
NE	42	72,4 %	73,7 %
Celkem	57	98,3 %	100,0 %
Neodpovědělo respondentů	1	1,7 %	-
Celkem	58	100,0 %	-

Tabulka 17: Subjektivní názor respondentů na to, zda se jejich zdravotní potíže díky léčbě čínskou medicínou zlepšily

Odpovědělo respondentů	%	
Určitě ne	0	0,0 %
Asi ne	1	1,7 %
Tak napůl, trochu ano, trochu ne	6	10,3 %
Asi ano	13	22,4 %
Určitě ano	31	53,4 %
Ještě nevím	7	12,1 %
Celkem	58	100,0 %

Tabulka 18: Kterou z metod čínské medicíny, jež vyzkoušeli, hodnotí respondenti jako nejúčinnější

METODA	Odpovědělo respondentů	% z celého zkoumaného vzorku 58 respondentů	Neodpovědělo respondentů	%	% z počtu respondentů, kteří odpověděli
Akupunktura	42	72,4 %	4	6,9 %	77,8 %
Akupresura	7	12,1 %	4	6,9 %	13 %
Moxování	5	8,6 %	4	6,9 %	9,3 %
Baňkování	1	1,7 %	4	6,9 %	1,9 %
Byliny	35	60,3 %	4	6,9 %	64,8 %
Dieta	7	12,1 %	4	6,9 %	13,0 %
Cvičení	9	15,5 %	4	6,9 %	16,7 %
Masáže	6	10,3 %	4	6,9 %	11,1 %

Tabulka 19: Splnila léčba čínskou medicínou očekávání respondentů?

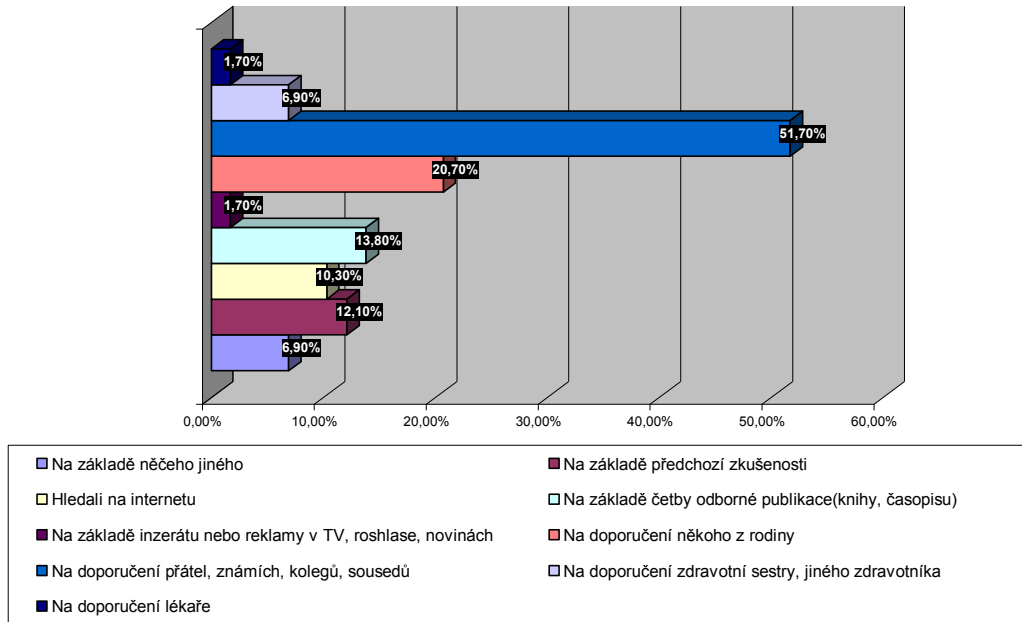
Odpovědělo respondentů		% z celého zkoumaného vzorku 58 respondentů	% z počtu respondentů, kteří odpověděli
Rozhodně ne	0	0,0 %	0,0 %
Spíše ne	0	0,0 %	0,0 %
Nečekal(a) jsem nic	1	1,7 %	1,8 %
Spíše ano	24	41,4 %	42,1 %
Rozhodně ano	20	34,5 %	35,1 %
Ještě nevím, nedokážu posoudit	12	20,7 %	21,1 %
Celkem	57	98,3 %	100,0 %
Neodpovědělo Respondentů	1	1,7 %	-
Celkem	58	100,0 %	-

Tabulka 20: „Má Vaše profese něco společného se zdravotnictvím?“

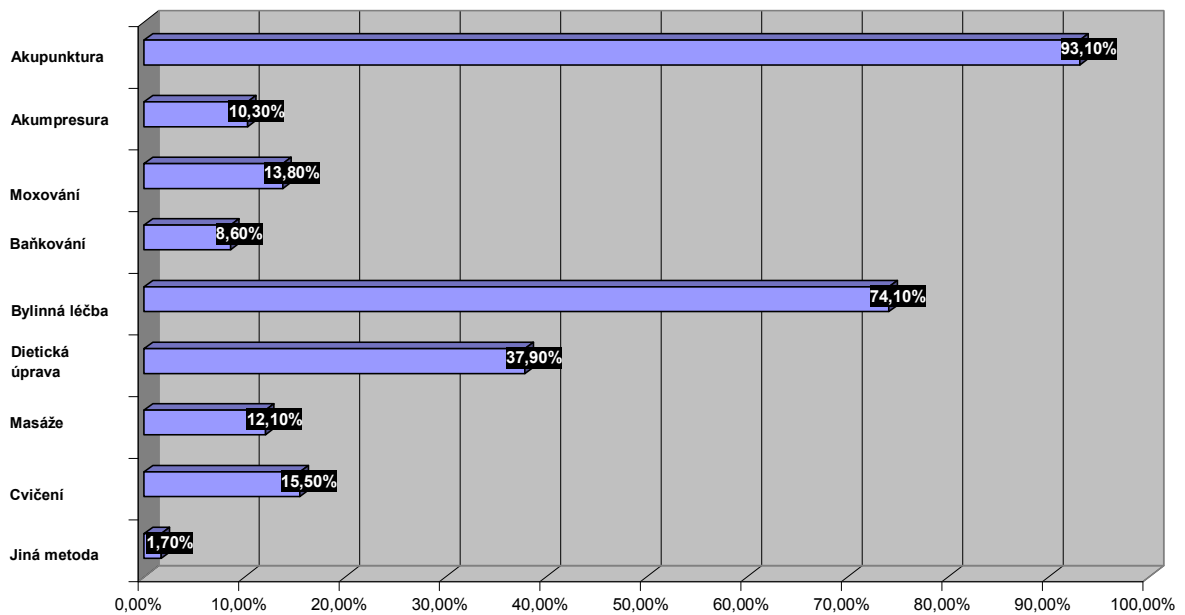
Odpovědělo respondentů	%	
ANO	10	17,2 %
NE	48	82,8 %
Celkem	58	100,0 %

16.2 Grafy

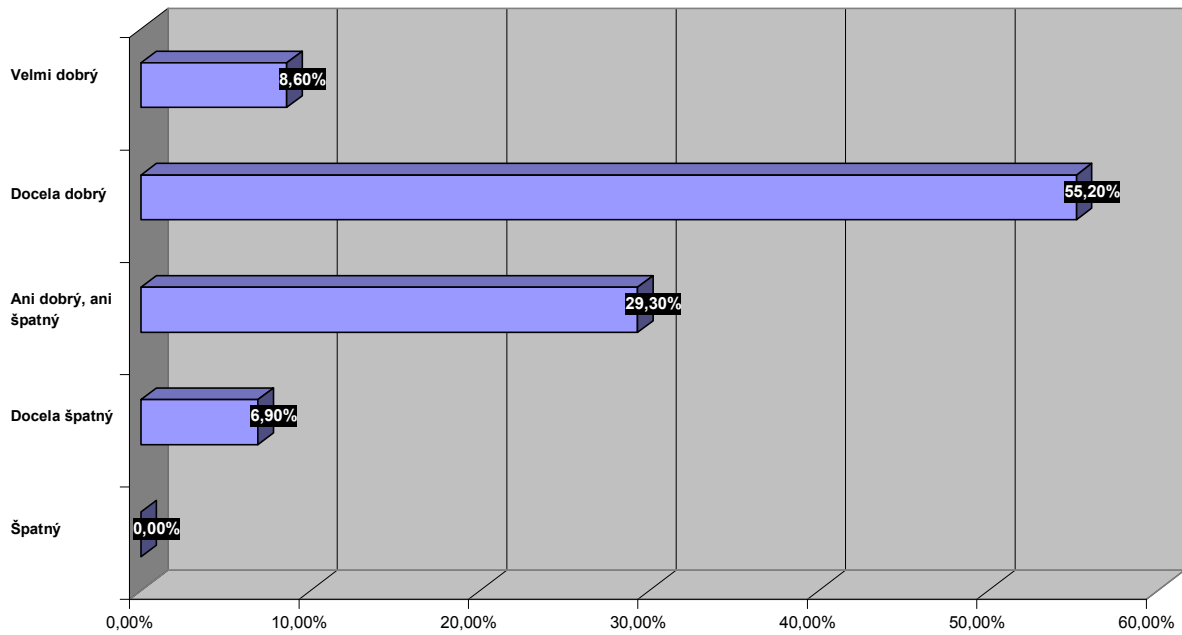
Graf 1: Na základě čeho pacienti vyhledali léčbu čínskou medicinou

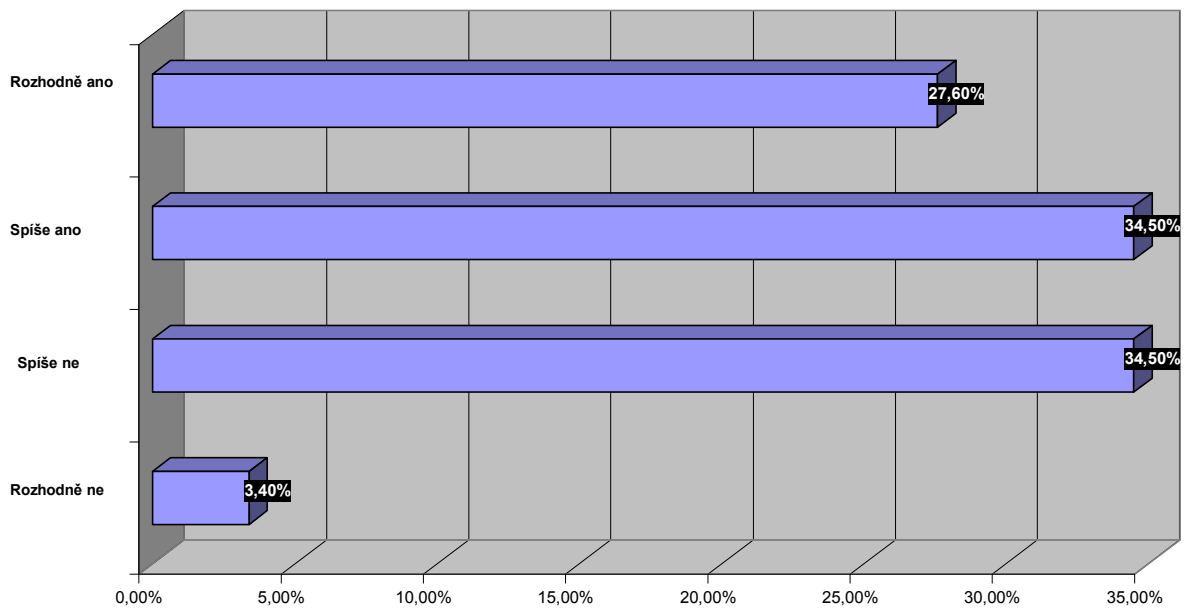
Graf 2: Léčebné metody čínské medicíny, kterými se pacienti léčí

Graf 3: Subjektivní názor pacientů na jejich zdravotní stav

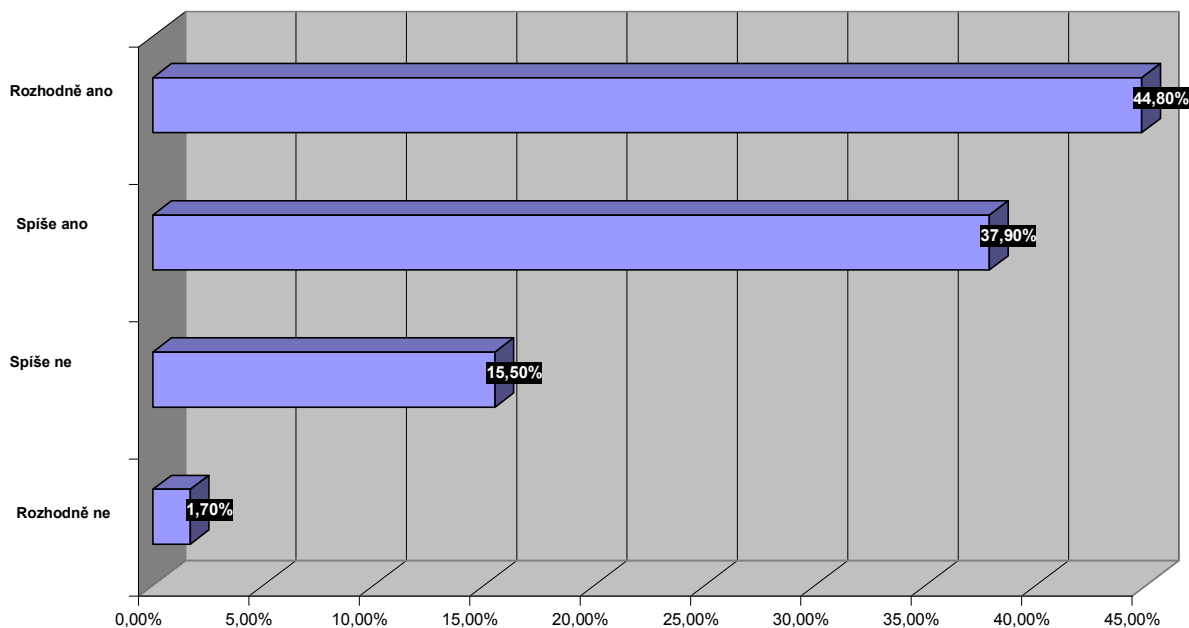

Graf 4: Byly filosofické otázky TČM jedním z důvodů, proč jste se rozhodl(a) pro léčbu čínskou medicinou?

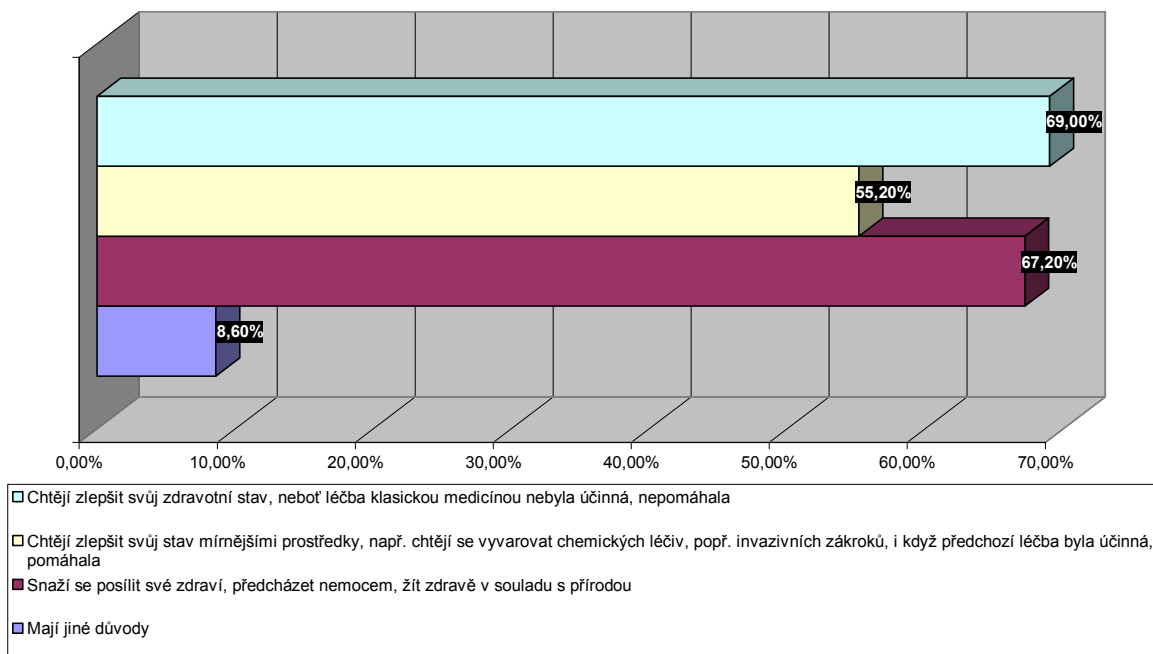

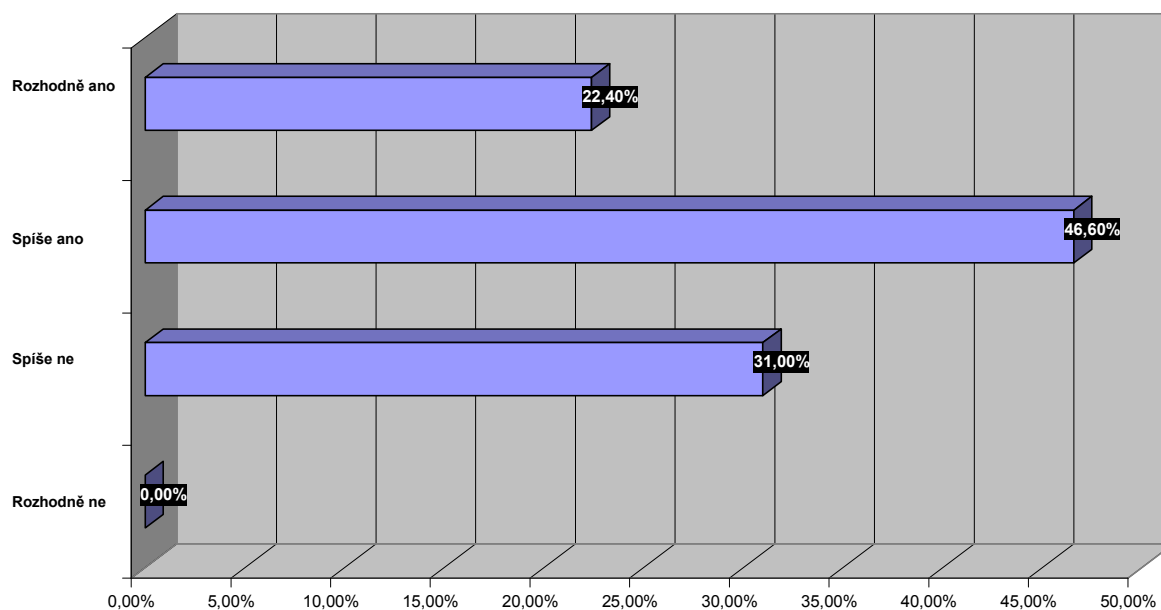
Graf 5: Mají pro Vás význam nyní?

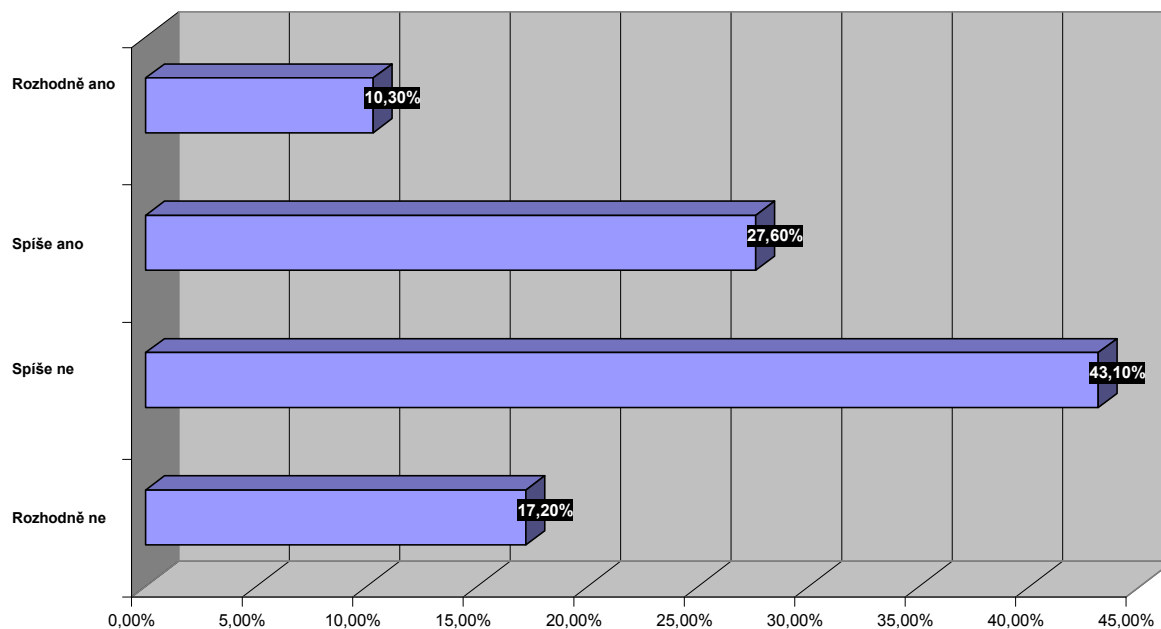
Graf 6: Důvody pacientů k léčbě čínskou medicinou

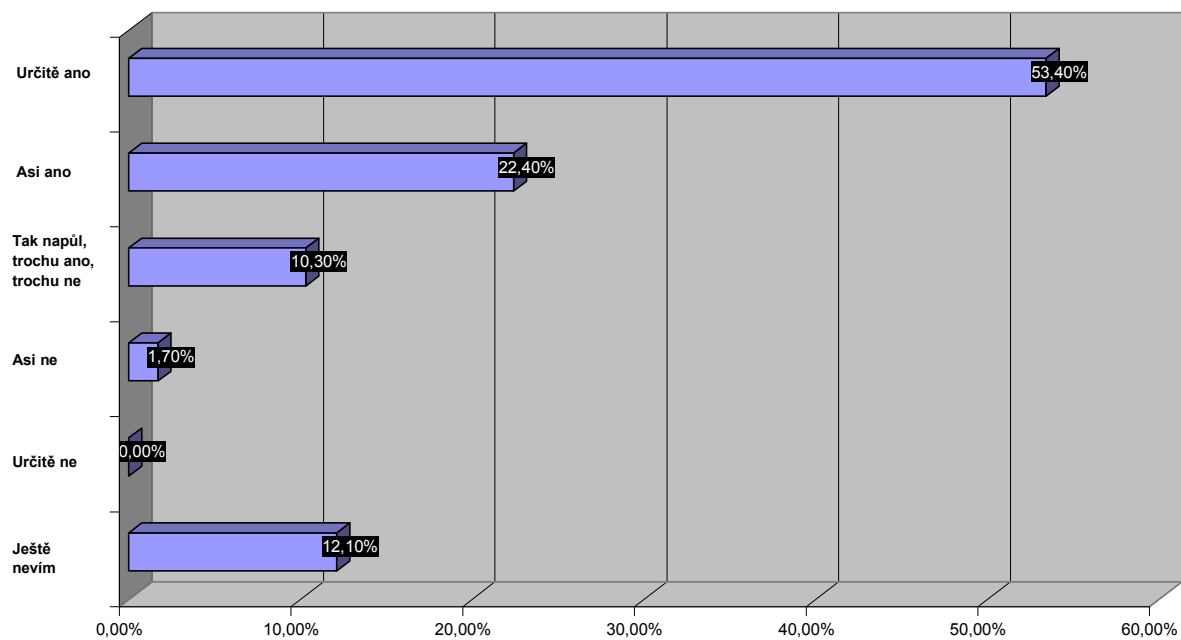
Graf 7: Řekl(a) byste, že se zde léčíte proto, že je Vám blízká filosofie a chápání světa čínské medicíny?

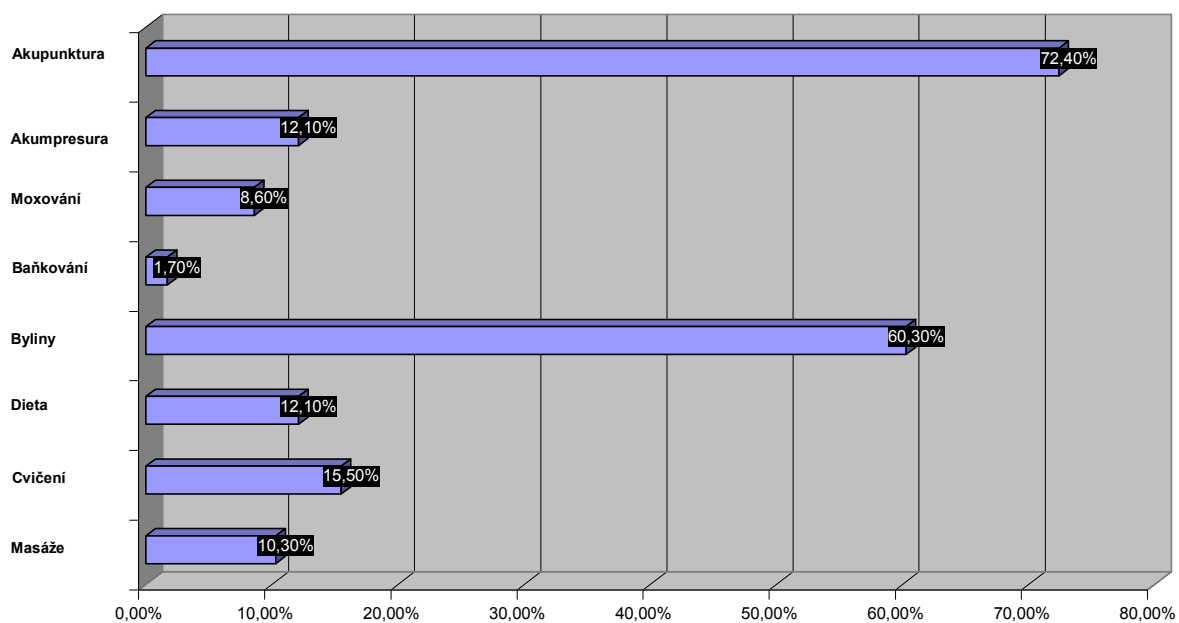
Graf 8: Je Vám blízké nějaké východní náboženství či vyznáváte je aktivně?

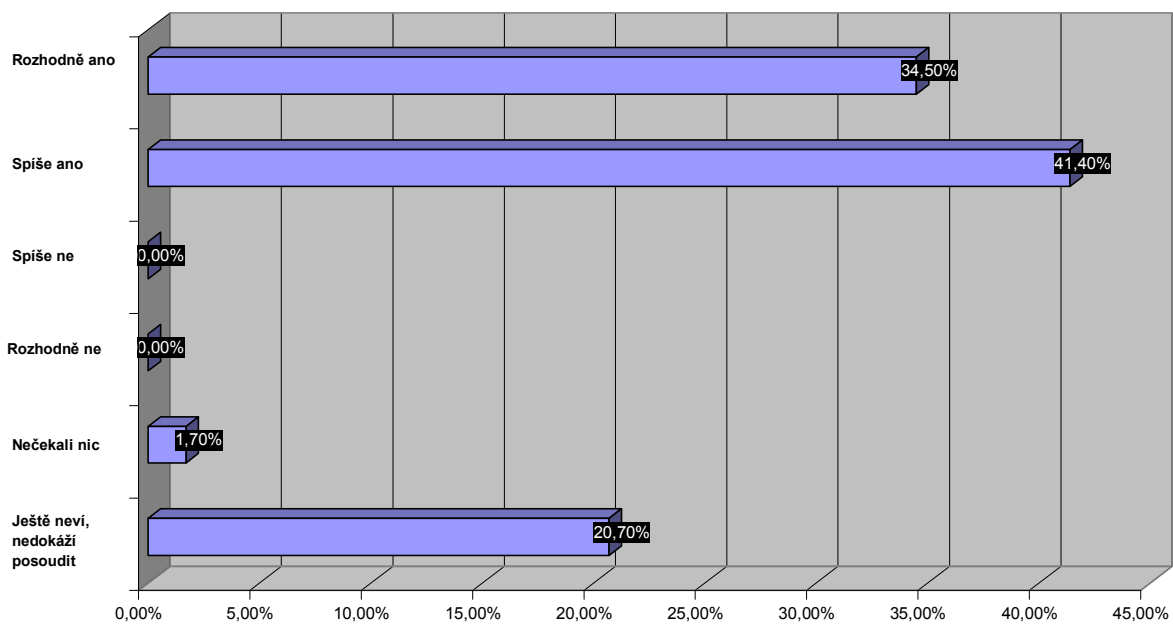
Graf 9: Řekl(a) byste, že se Vaše zdravotní potíže díky léčbě čínskou medicínou zlepšily?

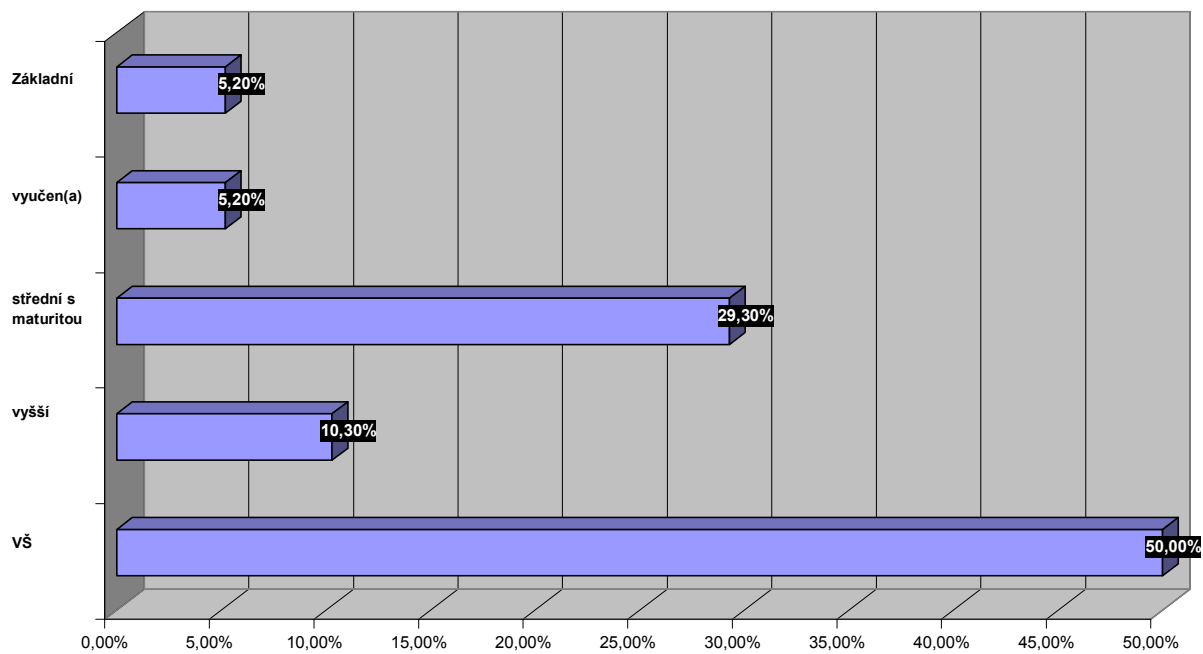
Graf 10: Léčebné metody čínské medicíny, které pacienti hodnotí jako neúčinnější

Graf 11: Splnila léčba očekávání pacientů?

Graf 12: Dosažené vzdělání dotazovaných pacientů

16.3 Dotazník

Vážená paní, vážený pane,
 jmenuji se Petra Kopalová a jsem studentkou Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.
 V rámci své bakalářské práce provádím výzkum s názvem "Čínská medicína v českém prostředí
 v reflexi pacientů". Chci Vám poděkovat za Vaši ochotu a čas, který jste si udělal(a) k vyplnění
 tohoto dotazníku. Nejedná se o žádný znalostní test, dotazník je anonymní a jeho výsledky budou
 použity pouze pro výzkum. Prosím, pečlivě vyplňte, pokud možno, **všechny** otázky.

ČÍNSKÁ MEDICÍNA V ČESKÉM PROSTŘEDÍ V REFLEXI PACIENTŮ

Dovolte pro začátek několik otázek týkajících se Vašeho zdravotního stavu:

1.1. Jaké jsou Vaše zdravotní potíže, se kterými se zde léčíte? (popište vlastními slovy nebo uveďte diagnózu)	1.2. Jak dlouho je máte? (v měsících)	

2. Podstoupil(a) jste v minulosti při léčbě těchto svých potíží jiné způsoby léčby než léčbu čínskou medicínou?

ANO ☐	U klasického lékaře	.....měsíců
	Jiným nekonvenčním (alternativním) způsobem, uveďte jakým:	.....měsíců
NE ☐		

3. Léčíte tyto své potíže v současné době ještě u jiného lékaře než u praktika čínské medicíny?

ANO ☐	U klasického lékaře	.....měsíců
	Jiným nekonvenčním (alternativním) způsobem, uveďte jakým:	.....měsíců
NE ☐		

4.1. Jak dlouho se léčíte zde, v Centru tradiční čínské medicíny?	4.2. Jak často sem chodíte?	4.3. Kolik návštěv jste zde dosud absolvoval(a)?
..... měsíců	..... x měsíčně	.....

5. Měl(a) jste předchozí zkušenost s čínskou medicínou při léčbě jiných zdravotních potíží?

ANO ☐
NE ☐

6. Měl(a) jste předchozí zkušenost s jinou nekonvenční (alternativní) medicínou, např. s homeopatií, ajurvédou, tibetskou medicínou, léčitelstvím, reiki, shiatsu?

ANO ☐
NE ☐

7. Na základě čeho jste vyhledal(a) léčbu čínskou medicínou?

Na doporučení lékaře	☐
Na doporučení zdravotní sestry, jiného zdravotníka	☐
Na doporučení přátel, známých, kolegů, sousedů	☐
Na doporučení někoho z rodiny	☐
Na základě inzerátu nebo reklamy v TV, rozhlase, novinách	☐
Na základě četby odborné publikace (knihy, časopisu)	☐
Hledal(a) jsem na internetu	☐
Na základě předchozí vlastní zkušenosti	☐
Na základě něčeho jiného, uveďte	☐

8. Jakými léčebnými metodami se zde léčíte? (Uvedte všechny postupy, se kterými máte nyní zkušenost.)

Akupunktura	☐
Akupresura	☐
Moxování	☐
Baňkování	☐
Bylinná léčba	☐
Dietetická úprava jídelníčku	☐
Masáže	☐
Cvičení	☐
Jiná metoda, uveďte	☐

9. Jaký byste řekl(a), že je Váš zdravotní stav?

Velmi dobrý | Docela dobrý | Ani dobrý, ani špatný | Docela špatný | Špatný

Nyní bych ve zkratce uvedla východiska čínské medicíny:

Čínské lékařství je především filosofie udržení rovnováhy a etika, z čehož vychází jeho jedinečný přístup k pacientům a léčebné postupy. Kořeny tradiční čínské medicíny (TČM) nacházíme ve starověké taoistické filosofii a kosmologii. Čínská medicína je medicinou celostní, objektem tu není nemoc, ale člověk, jeho tělo i duše. Toto lékařství nahlíží člověka jako bytost, která je v propojení s přírodou, vnímá aspekty pohybu a rovnováhy v rámci celého vesmíru.

10.1. Byly filosofické základy TČM jedním z důvodů, proč jste se rozhodl(a) pro léčbu čínskou medicinou?

Rozhodně ano | Spíše ano | Spíše ne | Rozhodně ne

10.2. Mají pro Vás význam nyní?

Rozhodně ano | Spíše ano | Spíše ne | Rozhodně ne

11.1. Setkal(a) jste se s těmito pojmy?			11.2. Co si pod nimi představujete?
Akupunktura	ANO ☐	NE ☐	
Akupresura	ANO ☐	NE ☐	
Moxa	ANO ☐	NE ☐	
Baňkování	ANO ☐	NE ☐	
Fytoterapie	ANO ☐	NE ☐	
Jin a jang	ANO ☐	NE ☐	
Tai-chi	ANO ☐	NE ☐	
Čchi	ANO ☐	NE ☐	
Meridián	ANO ☐	NE ☐	
Tělesná disharmonie	ANO ☐	NE ☐	

12. Čínskou medicínou se léčíte, protože:

1. chcete zlepšit svůj zdravotní stav, neboť léčba klasickou medicínou nebyla účinná, nepomáhala	ANO ☐	NE ☐
2. chcete zlepšit svůj zdravotní stav mírnějšími prostředky, např. chcete se vyvarovat chemických léčiv, popř. invazivních zákroků, i když předchozí léčba byla účinná, pomáhala	ANO ☐	NE ☐
3. se snažíte posílit své zdraví, předcházet nemocem, žít zdravě v souladu s přírodou	ANO ☐	NE ☐
4. máte jiné důvody, <u>uvedte:</u>	ANO ☐	NE ☐

13. Řekl(a) byste, že se zde léčíte proto, že je Vám blízká filosofie a chápání světa čínské medicíny?

Rozhodně ano | Spíše ano | Spíše ne | Rozhodně ne

14. Je Vám blízké nějaké východní náboženství či vyznáváte je aktivně?

Rozhodně ano | Spíše ano | Spíše ne | Rozhodně ne

15. Věnujete se zdravotním či meditačním cvičením v čínském stylu?

ANO ☐ uveďte:	Jak dlouho? (v měsících)	NE ☐

16. Řekl(a) byste, že se Vaše zdravotní potíže díky léčbě čínskou medicinou zlepšily?

Určitě ano * Asi ano | Tak napůl, trochu ano, trochu ne | Asi ne
Určitě ne * Ještě nevím

17. Kterou z metod čínské medicíny, jež jste vyzkoušel(a), hodnotíte jako neúčinnější?

Akupunktura * Akupresura | Moxování | Baňkování | Byliny | Dieta
Cvičení | Masáže

18. Splnila léčba Vaše očekávání?

Rozhodně ano * Spíše ano | Spíše ne | Rozhodně ne | Nečekal(a) jsem nic
Ještě nevím, nedokážu posoudit

19. Vaše vzdělání:

základní | vyučen(a) | střední s mat. | vyšší | VŠ

20. Má Vaše profese něco společného se zdravotnictvím?   Ano   Ne

21. Váš věk: .....   22.   Muž   Žena

23. Bydlíte: v Praze   mimo Prahu